

Makale türü: Araştırma makalesi**Article type:** Research article

Geliş tarihi 11.03.2025

Submitted date

Kabul tarihi 23.07.2026

Accepted date

Elektronik yayın tarihi 22.10.2026

Online publishing date

Atıf Bilgisi / Reference Information

Çakır, M., & Dinç, E. (2026). Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Eylem Araştırmaları: Bir Sistemik İnceleme Çalışması. *Journal of History School*, 84, 4664-4705.

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ALANINDA EYLEM ARAŞTIRMALARI: BİR SİSTEMATİK İNCELEME ÇALIŞMASI¹

Mustafa ÇAKIR², Erkan DİNÇ³

Öz

Sosyal bilgiler eğitimi alanında eylem araştırmalarının artması, bu alandaki araştırma eğilimlerinin ve yöntemsel eksikliklerin bütüncül olarak incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu araştırmada, sosyal bilgiler eğitimi alanında veya bu alanla ilişkili bağlamlarda gerçekleştirilen eylem araştırmalarına ilişkin akademik yayınların sistemik olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, Türkiye’de 2005 yılından 28 Ocak 2024 tarihine kadar yayımlanan, eylem araştırması desenini kullanan ve tam metnine erişilebilen 113 lisansüstü tez ile 95 hakemli dergi makalesi olmak üzere toplam 208 yayımla sınırlandırılmıştır. Yayınlar YÖK Ulusal Tez Merkezi, WoS, Scopus, EBSCO, ERIC, ULAKBİM TR Dizin ve DergiPark üzerinden ulaşılmış; belirlenen dönem, alan, desen ve yayın türü ölçütlerini karşılamayan yayınlar dışarıda bırakılmıştır. Sistemik inceleme yaklaşımıyla yürütülen araştırmada veriler, araştırma soruları doğrultusunda hazırlanan bir formla toplanmış ve tematik analizle çözümlenmiştir. Bulgular, yayınların ağırlıklı olarak öğretim uygulamalarının geliştirilmesine ve etkililiğinin değerlendirilmesine odaklandığını; amaçlı örneklemenin, ilköğretim öğrencilerinin,

¹ Makale yazımı yazar etki oranı: 1. yazar: %50, 2. yazar: %50. Bu çalışma, yayımlanmış araştırmaların sistemik olarak incelenmesine dayandığından ve doğrudan insan katılımcılardan veri toplanmasını içermediğinden etik kurul onayı gerektirmemektedir.

² Arş. Gör., Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, mustafacakir@bayburt.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9664-0699

Doktorant, Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Doktora Programı

³ Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, erkandinc@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0953-3351

gözlem, görüşme ve dokümanların, içerik analizi ve betimsel analizin öne çıktığını göstermiştir. Bununla birlikte, yayınların önemli bir bölümünde eylem araştırması türünün ve araştırmacı rolünün açıkça belirtilmediği, döngü sayısını belirlemeye yönelik bilgilerin yetersiz olduğu ve dış denetim uygulamalarının sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Yayınların amaçlarıyla sonuçları genel olarak tutarlı olmakla birlikte yöntemsel raporlamanın geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı araştırmaya dayanan tez ve makalelerin ayrı değerlendirilmesi nedeniyle bazı frekanslarda tekrarlı temsil oluşabilmesi ve 2024 yılına ilişkin taramanın yalnızca 28 Ocak tarihine kadar gerçekleştirilmiş olması, araştırmacının sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Eğitimi, Eylem Araştırması, Sistematik İnceleme, Araştırma Eğilimleri.

Action Research in the Field of Social Studies Education: A Systematic Review Study

Abstract

The increasing number of action research studies in social studies education highlights the need for a comprehensive examination of research trends and methodological shortcomings in the field. This study aims to systematically review academic publications reporting action research conducted in social studies education or related educational contexts. The review was limited to a total of 208 publications, comprising 113 postgraduate theses and 95 peer-reviewed journal articles published in Türkiye between 2005 and January 28, 2024, that employed an action research design and were available in full text. Publications were retrieved through the Council of Higher Education National Thesis Center, Web of Science (WoS), Scopus, EBSCO, ERIC, ULAKBİM TR Dizin, and DergiPark. Publications that did not meet the predetermined criteria regarding publication period, research field, research design, and publication type were excluded. Using a systematic review approach, data were collected through a form developed in accordance with the research questions and analyzed using thematic analysis. The findings revealed that the publications primarily focused on improving instructional practices and evaluating their effectiveness. Purposive sampling, primary and lower secondary school students, observations, interviews, documents, content analysis, and descriptive analysis were among the most prominent methodological characteristics. However, a substantial proportion of the publications did not explicitly report the type of action research or the researcher's role, provided insufficient information to determine the number of action research cycles, and reported limited external review procedures. Although the conclusions of the publications were generally consistent with their stated aims, the findings indicated a need for improved methodological reporting. The potential for repeated representation in some frequency distributions due to the separate evaluation

of theses and articles derived from the same research, together with the fact that the search covered publications from 2024 only up to January 28, constitute limitations of the study.

Keywords: Social Studies Education, Action Research, Systematic Review, Research Trends.

GİRİŞ

Sosyal bilgiler, vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan, disiplinlerarası bir ders olarak tanımlanmıştır (National Council for the Social Studies [NCSS], 1994). Bu derste, öğrencilere sunulan bilginin öncelikli amacı, birbirine bağlı ve bağımlı olan, içinde kültürel farklılıkları barındıran dünyada, mantıklı kararlar alabilen bireyler yetiştirmektir (Öztürk ve Deveci, 2011). Bu doğrultuda, sosyal bilgiler eğitiminin geliştirilmesi için eylem araştırmalarından sıklıkla yararlanıldığı veya yararlanılması gerektiği ifade edilebilir. Eylem araştırması, eğitim-öğretim sürecinde uygulayıcılar tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin konu, kapsam, sınırlılık ve sorunlarını anlamak ve bu etkinlikleri iyileştirmek veya geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen çalışmalar şeklinde tanımlanabilir (Johnson, 2014; McNiff ve Whitehead, 2006; Norton, 2009). Eğitim alanında, eylem araştırması yapılmasının kuram ve uygulama arasındaki açığın kapatılmasında işlevsel olduğu vurgulanmaktadır (Elliott, 1994). Buna benzer şekilde, sosyal bilgiler eğitimi alanında da eylem araştırmalarının gerçekleştirilmesinin, eğitim teorileri ve uygulamalar arasında güçlü bir bağ kurduğu söylenebilir (Sağlamgöncü ve Deveci, 2022).

Eğitim alanında yapılmış olan eylem araştırmalarını inceleyen çalışmalara bakıldığında; ULAKBİM TR Dizin ve WoS (Web of Science) veri tabanlarında dizinlenen makaleleri ele alan çalışmaların (Çalışkan ve Serçe, 2018), doktora tezlerini analiz eden araştırmaların (Turhan-Türkkan vd., 2019), erken çocukluk eğitimi alanında ise, YÖK (Yükseköğretim Kurulu) Ulusal Tez Merkezi ve DergiPark üzerinden yayımlanan dergilerde yer alan eylem araştırmalarını kapsayan incelemelerin (Kaptan ve Dinç, 2023) yapılmış olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler eğitimi alanında ise, yüksek lisans ve doktora düzeyinde yapılmış eylem araştırmalarının analiz edildiği (Namlı-Altıntaş ve Koçak, 2021; Sağlamgöncü ve Deveci, 2022), WoS, ERIC, EBSCO, Google Scholar, ULAKBİM TR Dizin veri tabanlarında indekslenen çalışmaların incelendiği (Sel, 2022) görülmektedir. Bu araştırma ise, önceki çalışmalardan farklı olarak, sosyal bilgiler eğitimi alanında gerçekleştirilen eylem araştırmalarına ilişkin yayınları farklı veri kaynaklarını (tezler ve makaleler) birlikte ele alarak, geniş bir zaman aralığında (2005-28 Ocak 2024) ve çoklu veri tabanlarını kapsayacak şekilde bütüncül bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın, hem sosyal

bilgiler eğitimi alanında yapılmış eylem araştırmalarına ilişkin yayınları bütüncül bir şekilde ortaya koyması hem de daha sonra yapılacak çalışmalara ışık tutması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu amaç ve önem doğrultusunda, araştırma kapsamında, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler eğitimi alanında ve sosyal bilgiler eğitimiyle ilişkili yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların anahtar sözcüklerinin odaklandığı temalar ile bu çalışmaların yayın yılları, katılımcıların seçim yöntemleri, katılımcıların sayısı, katılımcıların seçildiği eğitim kademesi, veri toplama araçları, araştırma ortamında araştırmacıların aldıkları pozisyonlar, veri analiz teknikleri nasıl bir dağılım göstermektedir?
2. Sosyal bilgiler eğitimi alanında ve sosyal bilgiler eğitimiyle ilişkili yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların türü ve araştırma döngüsü nasıl bir dağılım göstermektedir?
3. Sosyal bilgiler eğitimi alanında ve sosyal bilgiler eğitimiyle ilişkili yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların inandırıcılık, aktarılabilirlik ve tutarlılığını sağlamak için alınan tedbirler nelerdir?
 - 3.1. Sosyal bilgiler eğitimi alanında ve sosyal bilgiler eğitimiyle ilişkili yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda dış denetim nasıl bir rol oynamıştır?
4. Sosyal bilgiler eğitimi alanında ve sosyal bilgiler eğitimiyle ilişkili yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların amaç ve sonuçları hangi konulara nasıl ışık tutmaktadır?
5. Sosyal bilgiler eğitimi alanında ve sosyal bilgiler eğitimiyle ilişkili yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların amaç ve sonuçları arasındaki tutarlılık nasıl bir dağılım göstermektedir?
6. Sosyal bilgiler eğitimi alanında ve sosyal bilgiler eğitimiyle ilişkili yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda hangi konulara yönelik ne tür öneriler sunulmaktadır?

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın modeli, veri kaynakları, verilerin toplanması ve analizi, araştırmanın inandırıcılık, aktarılabilirlik ve tutarlılığına ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, sistematik inceleme yöntemi kullanılmıştır. Sistematik inceleme yaklaşımı, belirlenmiş bir araştırma sorusu çerçevesinde veri toplamaya, analiz etmeye ve bu verileri kanıt temelli bir şekilde sunmaya yönelik bir inceleme biçimidir (Boland vd., 2017).

Bu araştırmada, Boland vd. (2017) tarafından geliştirilen ve 10 temel adımdan oluşan sistematik inceleme yaklaşımı kullanılmıştır. Buna göre sırasıyla aşağıdaki adımlar atılmıştır:

- Sistematik bir planlama yaklaşımının ortaya konulması
- Kapsamın ve gözden geçirmeye yönelik sorunun belirlenmesi
- Literatür taramasının yapılması
- Elde edilen yayınların başlıklarının ve özetlerinin gözden geçirilmesi
- Yayınların tam metinlerine ulaşılması
- Dâhil etme ve dışarıda bırakma ltleri doğrultusunda elemelerin yapılması
- Verilerin ıkarılması
- Ulaşılan yayınların kalitelerinin değerlendirilmesi
- Analiz ve sentez işlemlerinin yapılması
- Düzenleme ve yazma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi.

Veri Kaynakları

Bu araştırmanın veri kaynaklarını, Türkiye’de, 2005 ve 28 Ocak 2024 tarihi arasında, sosyal bilgiler eğitimi alanında ve sosyal bilgiler eğitimiyle ilişkili eylem araştırması deseni kullanılarak yapılmış olan ve YK Ulusal Tez Merkezi’nde yayımlanmış olan yüksek lisans ve doktora tezleri ile WoS, Scopus, EBSCO, ERIC, ULAKBİM TR Dizin veri tabanlarında dizinlenmiş dergiler ile DergiPark platformu üzerinden erişilebilen dergilerde yer alan bilimsel makaleler oluşurmaktadır. TÜBİTAK ULAKBİM tarafından yürütülen DergiPark, akademik ve hakemli bilimsel dergilerde yayımlanan çalışmalara açık erişim imknı sağlaması nedeniyle tarama kaynakları arasında değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, araştırmanın kapsamı yalnızca DergiPark platformunda yer alan dergilerle sınırlandırılmamış; DergiPark’ta bulunmayan ancak belirtilen ulusal ve uluslararası veri tabanlarında dizinlenen dergilerde yayımlanmış ve araştırmanın dâhil edilme ölçütlerini karşılayan makaleler de inceleme kapsamına alınmıştır.

Araştırma kapsamında incelenecek yayınların belirlenmesinde önceden tanımlanan dâhil etme ve dışlama ölçütleri esas alınmıştır. Bu doğrultuda, 2005-28 Ocak 2024 tarihi arasında Türkiye'de sosyal bilgiler eğitimi alanında gerçekleştirilen ve eylem araştırması deseninin kullanıldığı lisansüstü tezler ile hakemli dergilerde yayımlanan araştırma makaleleri inceleme kapsamına alınmıştır. Yayınların araştırmaya dâhil edilmesinde 2005-28 Ocak 2024 tarihi arasında yayımlanmış olması, Türkiye'de sosyal bilgiler eğitimi alanında ve sosyal bilgiler eğitimiyle ilişkili olarak (Bu kapsamda, eğitim bilimlerinin farklı ana bilim dallarında veya farklı fakülte ve disiplinlerde yürütülmüş olmakla birlikte, uygulama süreci ilkökul ve ortaokul düzeyinde sosyal bilgiler dersi kapsamında gerçekleştirilen ya da çalışma grubunu sosyal bilgiler öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının oluşturduğu yayınlar da sosyal bilgiler eğitimiyle ilişkili kabul edilerek inceleme kapsamına alınmıştır.) gerçekleştirilmiş olması, eylem araştırması deseninin kullanılmış olması, lisansüstü tez veya bilimsel araştırma makalesi olması (hakemli dergilerde yayımlanmış) ve tam metne erişilebilirlik ölçütleri dikkate alınmıştır. Belirlenen tarih aralığı dışında yayımlanan, sosyal bilgiler eğitimi alanıyla doğrudan ilişkili olmayan, eylem araştırması desenini kullanmayan ve tam metnine erişilemeyen çalışmalar kapsam dışında bırakılmıştır.

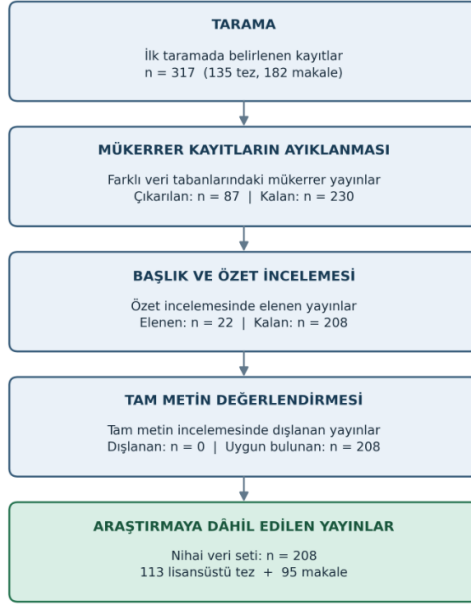
Bahsi geçen veri tabanlarında ve DergiPark açık erişim platformu üzerinden yayımlanan dergilerde araştırmanın amaç ve soruları tutarlı olacak şekilde yayınlara ulaşabilmek amacıyla şu anahtar kelimeler belirlenerek kullanılmıştır: Eylem araştırması/action research, sosyal bilgiler/social studies, sosyal bilgiler eğitimi/social studies education. Tarama sonucunda 113 lisansüstü tez ve 38'i lisansüstü tezlerden üretilmiş olmak üzere 95 makaleye ulaşılmıştır. Bu kapsamda, araştırma, toplam 208 yayın temel alınarak yürütülmüştür.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmanın verileri, 28/12/2023 ile 28/01/2024 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırma verilerini toplamak amacıyla araştırma soruları ışığında bir form tasarlanarak kullanılmıştır. Oluşturulan formun içeriği, ilgili yayınların anahtar kelimeleri, amaçları, odaklanılan konu ve temalar, yayın yılları ve yayın türü, kullanılan eylem araştırması türü, katılımcıları, veri toplama araçları/kaynakları, veri analiz teknikleri, araştırma döngüleri ve araştırma sonuçlarına ilişkin sorulardan oluşmaktadır.

Araştırmada analiz birimi, bağımsız araştırmalardan ziyade akademik yayınlar olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, lisansüstü tezler ile bu tezlerden üretilen bilimsel makaleler, farklı akademik yayın türlerini temsil etmeleri nedeniyle ayrı birer doküman olarak değerlendirilmiştir. Aynı araştırma sürecine dayansalar da

lisansüstü tezler ve bunlardan üretilen makaleler, araştırmanın yöntemsel ve içeriksel özelliklerinin raporlanması bakımından farklılık gösterebilmektedir. Bununla birlikte, aynı araştırmaya dayanan yayınların ayrı değerlendirilmesinin belirli özelliklerin frekanslarında tekrarlı temsile yol açabileceği dikkate alınmış ve bu durum araştırmanın sınırlılıkları kapsamında ele alınmıştır. Dolayısıyla araştırma bulguları, birbirinden bağımsız eylem araştırmalarının dağılımını değil, incelenen akademik yayınlarda raporlanan özelliklerin dağılımını yansıtmaktadır. Tarama sürecinde aynı makaleye farklı veri tabanlarından ulaşılması durumunda bu makale yalnızca bir kez analize dâhil edilmiş; ancak lisansüstü tezler ile bu tezlerden üretilen makaleler, farklı akademik yayın türleri olmaları nedeniyle ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Tarama ve seçim süreci Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Yayınların tarama ve seçim süreci

Veri tabanlarında gerçekleştirilen taramalar sonucunda 135 lisansüstü tez ve 182 makale olmak üzere toplam 317 kayda ulaşılmıştır. Farklı veri tabanlarında tekrar eden 87 kayıt çıkarıldıktan sonra kalan 230 yayın başlık ve özet incelemesine tabi tutulmuştur. Bu inceleme sonucunda 22 yayın araştırmanın dâhil edilme ölçütlerini karşılamadığı için kapsam dışında bırakılmıştır. Yayınların değerlendirilmesinde sosyal bilgiler eğitimi alanıyla ilişkili olma, eylem araştırması desenini kullanma ve araştırmanın kapsamına uygunluk ölçütleri esas alınmıştır. Başlık ve özet incelemesinin ardından kalan 208 yayının tam metinleri

değerlendirilmiş ve bu aşamada herhangi bir yayın dışlanmamıştır. Böylece 113 lisansüstü tez ve 95 makaleden oluşan toplam 208 yayın araştırmanın nihai veri setine dâhil edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen veriler nitel tematik analiz yaklaşımıyla analiz edilmiştir. Tematik analiz yaklaşımı, araştırma sürecinde elde edilen veriler arasındaki örüntüleri bulma, anlamlandırma ve raporlama süreci şeklinde tanımlanabilir (Braun ve Clarke, 2006). Bu doğrultuda, veriler kodlanarak önce kodlar elde edilmiş, ulaşılan kodlardan hareketle alt tema ve temalar oluşturulmuştur. Temalardan hareketle ise, araştırmanın bulgularına ulaşılmıştır.

Bu çalışma, yayımlanmış araştırmaların sistematik olarak incelenmesine dayandığından ve doğrudan insan katılımcılardan veri toplanmasını içermediğinden etik kurul onayı gerektirmemektedir. Bu araştırmanın tüm adımları etik ilke ve kurallara dikkat edilerek gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca, incelenen yayınlarda katılımcı gruplarının belirlenmesinde çoklu kodlama yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda, bir yayında birden fazla katılımcı grubunun (öğrenci, öğretmen, yönetici, veli vb.) yer alması durumunda her katılımcı grubu ayrı ayrı kodlanmış ve ilgili kategoriye bir frekans olarak yansıtılmıştır. Dolayısıyla Tablo 2'de yer alan frekanslar, birbirinden bağımsız yayın sayılarını değil, katılımcı gruplarının yayınlarda görülme sıklığını göstermektedir. Bu nedenle katılımcı gruplarına ilişkin frekansların toplamı, incelenen toplam yayın sayısını aşabilmektedir.

Çalışmanın İnanırcılık, Tutarlılık ve Aktarılabirliği

Nitel çalışmalarda, araştırmacılar katılımcılarla ve verilerle doğrudan etkileşime girdikleri için araştırmacıların kendi inanç sistemlerinin sonuçları yönlendirme ihtimali bir sınırlılık olarak ele alınmaktadır (Merriam, 2013). Bu sebeple, nitel araştırmalarda inanırcılık, tutarlılık ve aktarılabirliğinin sağlanması için çeşitli iş ve süreçlerin gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Lincoln ve Guba, 1985; Mertler, 2014). Bu araştırmada, Lincoln ve Guba (1985) tarafından getirilen öneriler göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmanın inanırcılığını sağlamak için verilerin toplanması, analiz edilmesi ve raporlanması aşamaları boyunca belirli aralıklarla toplantılar gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, araştırmanın tutarlılığını sağlamak için araştırma verilerinin ve sonuçlarının bağımsız bir araştırmacı tarafından incelenmesi yoluna gidilmiştir. Ayrıca, araştırmanın aktarılabirliğini sağlamak amacıyla çalışmanın raporlaştırılması esnasında açık ve anlaşılır bir dil kullanılmış, zengin betimlemelere yer verilmiştir. Buna ek olarak, verilerin toplanması ve analiz edilmesi süreçleri ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Son olarak, araştırmanın teyit edilebilirliğini

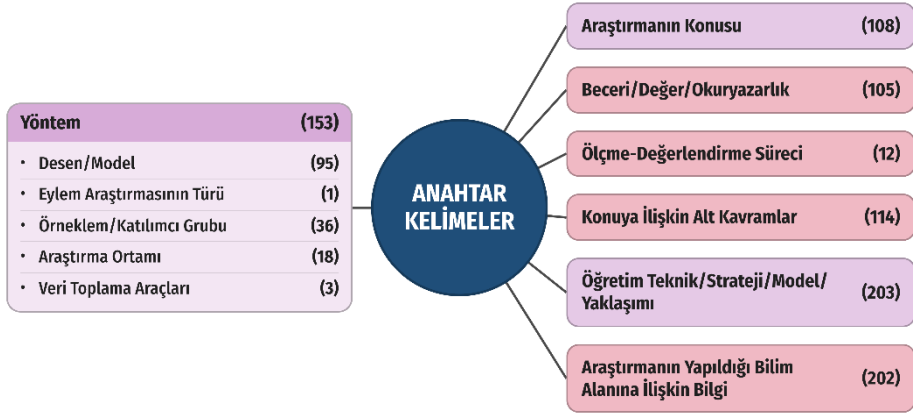
sağlamak için verilerin analiz edilmesi süreçlerinde araştırmacılar iş birliği içinde çalışmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, çalışmanın amaç, kapsam ve soruları dâhilinde ulaşılan verilerin analiz edilmesiyle birlikte ortaya çıkan bulgular sunulmuştur.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Yapılmış Eylem Araştırmalarına İlişkin Yayınların Odaklandığı Anahtar Kelimeler

Sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda kullanılan anahtar kelimelerin odaklandığı temalar Şekil 2’de gösterilmiştir. Şekil 2 incelendiğinde, yayınlarda en fazla kullanılan anahtar kelimelerin eylem araştırması sürecinde işe koşulan öğretim teknik, strateji, model ve yaklaşımları (203) ve araştırmanın yapıldığı bilim alanına ilişkin bilgi (202) temalarıyla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, yayınlarda en az kullanılan anahtar kelimelerin ise, ölçme-değerlendirme süreciyle (12) bağlantılı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, gerçekleştirilen eylem araştırmalarına ilişkin yayınların yarısından azının (%45,67) anahtar kelimelerinin içinde “eylem araştırması” bulunmaktadır. Ayrıca, incelenen yayınlarda, araştırmanın örneklem/katılımcı grubuna ilişkin bilgi veren anahtar kelime sayısının (36) az olduğu anlaşılmaktadır. Bunlara ilaveten, kullanılan anahtar kelimelerin arasında yapılan eylem araştırmasının türünün belirtildiği yayının yalnızca bir tane olduğu görülmektedir. Anahtar kelimeler arasında “eylem araştırması” ifadesinin sınırlı düzeyde yer alması ve örneklem/katılımcı özelliklerine ilişkin bilgilendirmenin düşük olması, yayınların yöntemsel şeffaflık ve erişilebilirlik açısından geliştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Ayrıca, eylem araştırması türünün neredeyse hiç belirtilmemesi, alandaki yayınların kavramsal ve yöntemsel sınıflandırma bakımından yeterince sistematik bir çerçeve sunmadığını düşündürmektedir.

Şekil 2. Eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda kullanılan anahtar kelimelerin odaklandığı temalar

Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Yapılmış Eylem Araştırmalarına İlişkin Yayınların Amaçları

Sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların amaçları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1
Eylem araştırmalarına ilişkin yayınların amaçları

AMAÇLAR
• Beceri-değer-yetenlik-okuryazarlıkları geliştirmek, gerçekleşme düzeylerini incelemek. • Bakış açısı-algı-farkındalığın geliştirilmesi, değiştirilmesi, artırılması. • Kavramlara ilişkin bilme düzeyini belirlemek, kavram yanlışlarını gidermek, kavram öğretimi gerçekleştirmek. • Sorun, problem tespit etmek. • Görüş, algı, deneyim belirlemek. • Örnek model-program-ders-öğrenme alanı-uygulama geliştirmek. • Örnek model-program-ders-öğrenme alanı-uygulama-materyalin etkililiğini araştırmak, ortaya koymak, sonuçlarını değerlendirmek.

Tablo 1’e göre, sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların amaçları arasında; beceri-değer-yetenlik-okuryazarlıkları geliştirmek, gerçekleşme düzeylerini incelemek; bakış açısı-algı-farkındalığın geliştirilmesi, değiştirilmesi, artırılması; kavramlara ilişkin bilme düzeyini belirlemek, kavram yanlışlarını gidermek, kavram öğretimi gerçekleştirmek; sorun, problem tespit etmek; görüş, algı, deneyim belirlemek;

örnek model-program-ders-öğrenme alanı-uygulama geliştirmek; örnek model-program-ders-öğrenme alanı-uygulama-materyalin etkililiğini araştırmak, ortaya koymak, sonuçlarını değerlendirmek bulunmaktadır. İlgili literatürde eylem araştırmalarının genel amaçları belirlenen durum, olay, olgu ya da sorunları iyileştirmek olarak ifade edilmektedir (Carr ve Kemmis, 1986; Huang, 2010). Aşağıdaki alıntılarda da görüldüğü üzere, eylem araştırması olarak tasarlanan ve uygulama süreçlerini içeren bazı yayınlarda, araştırmacının amaçları katılımcıların görüş ve deneyimlerinin belirlenmesi, mevcut durumun ortaya konulması veya değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi şeklinde ifade edilmiştir. Söz konusu yayınların eylem araştırması olarak desenlenmiş olması ve eylem araştırması kapsamında uygulamalar içermesi, bu araştırmaların yalnızca betimsel veya ilişkisel araştırmalar olarak değerlendirilmesini engellemektedir. Bununla birlikte, amaç ifadelerinde eylem araştırmasının temelini oluşturan uygulamaya dayalı problem çözme, mevcut uygulamaları iyileştirme ve değişim oluşturma boyutlarının yeterince vurgulanmadığı görülmektedir.

“Araştırmada sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan öğretim materyalleri ve araç ve gereçleri etkin bir şekilde kullanarak model oluşturabilecek bir sosyal bilgiler sınıfı tasarlamak ve tasarlanan sosyal bilgiler sınıfı hakkında öğrenci görüşlerinin belirlemek araştırmacının amaçları olarak ifade edilebilir.” (Yayın 4)

“Bu araştırma, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının uygulamış oldukları “Destansı Gazilerimiz” projesine yönelik görüşlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.” (Yayın 51)

“Bu çalışmanın amacı, argümantasyon temelli yürütülen sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin argüman düzeyleri ile karar verme becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemektir.” (Yayın 111)

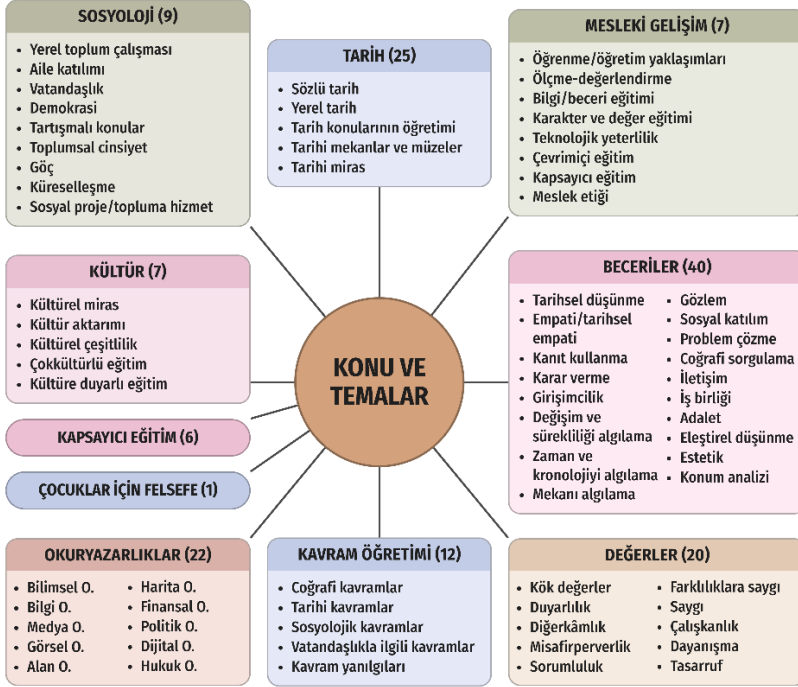
Bütün bu bulgular sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların yöntemsel kurgularında belirli sorun veya eksiklerin ön plana çıktığını göstermektedir.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Yapılmış Eylem Araştırmalarına İlişkin Yayınların Odaklandığı Konu ve Temalar

Aşağıda sunulan Şekil 3’te görüldüğü üzere sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınlar, programda yer alan beceri, değer ve okuryazarlıklar etrafında toplanmıştır. Bazı yayınlar girişimcilik becerisini, bazıları araştırma becerisini, bazıları duyarlılık değerini, bir başkası ise, bilimsel okuryazarlığı konu edinmiştir. Bütün bunlardan yola çıkılarak sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların beceri, değer ve okuryazarlıklara odaklanmasının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim

Programı'nda bu bileşenlerin vurgulanmasından kaynaklandığı ifade edilebilir. Aşağıdaki alıntı bu tespiti bir örnek ve kanıt olarak değerlendirilebilir.

“Bu araştırmanın amacı, ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde girişimcilik becerisinin kazandırılmasına yönelik eğitim etkinlikleri tasarlayarak bu etkinlikleri uygulamak ve etkinliklerin öğretme-öğrenme süreçlerinin verimliliğine yönelik etkisini belirlemektir.” (Yayın 62)

Şekil 3. Eylem Araştırmalarına İlişkin Yayınların Odaklandığı Konu ve Temalar

Bununla birlikte, Şekil 3'te görüldüğü üzere sosyal bilgiler eğitimi alanında kavram öğretimi, öğretmenlik mesleğini geliştirme, kapsayıcı eğitim uygulamaları, kültür, tarih, sosyoloji ve felsefe gibi tema ve alanlarla ilişkili eylem araştırmalarına ilişkin yayınların da yapıldığı anlaşılmaktadır.

“Bu araştırmanın amacı yedinci sınıf sosyal bilgiler öğretim programında “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde geçen bazı kavramlar hakkında öğrencilerin sahip olduğu önbilgi ve algıların tespit edilmesi, bu kavramları daha etkili ve kalıcı olarak öğrenmelerine yönelik etkinlikler hazırlayıp uygulamaktır. Ayrıca

hazırlanan etkinliklerin kavram öğretimi süreci üzerinde etkilerini gözlemlemek amaçlanmıştır.” (Yayın 32)

Yukarıdaki alıntı sosyal bilgiler eğitimi bağlamında kavram öğretimine odaklanan eylem araştırmalarına ilişkin yayınlara bir örnek oluştururken aşağıdaki örnek de mesleki gelişimi ele alan yayınlara bir örnektir.

“Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenliği son sınıf öğretmen adaylarının mesleki gelişimlerine, öğretmenlik meslek etiği uygulamaları ile katkı sağlamaktır.” (Yayın 172)

Bunların dışında somut olmayan kültürel miras, sözlü tarih uygulamaları, kültür ve miras, toplumsal cinsiyet eşitliği ve daha birçok konuya odaklanan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların yapıldığı tespit edilmiş olup söz konusu yayınların oldukça geniş bir yelpazeye yayılmış olması sosyal bilgiler dersinin çok disiplinli ve disiplinlerarası bir yapıya sahip olması ile ilişkilendirilebilir.

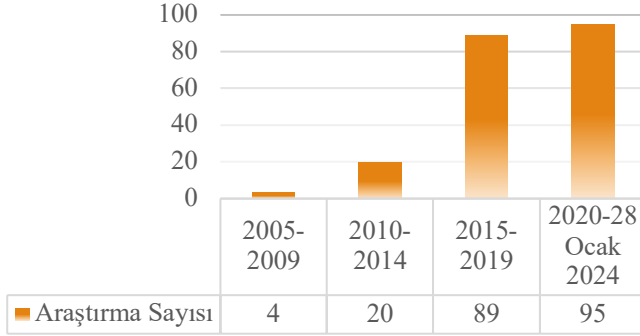

Şekil 4. Eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda kullanılan öğretim yaklaşımları

Şekil 4’e bakıldığında, sosyal bilgiler eğitimi alanında gerçekleştirilmiş olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda en sık kullanılmış öğretim yaklaşımlarının kanıt, oyun, sanat, yansıtıcı düşünme, bağlam veya etkinlik temelli öğretim (25), okul dışı öğrenme, yerel toplum çalışmaları ve aile katılımı (16), sözlü tarih ve yerel tarih kullanımı (13), örnek/güncel olay ve drama kullanımı (12) olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu, sosyal bilgiler eğitimi alanındaki eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda öğretim yaklaşımlarının ağırlıklı olarak öğrenci merkezli, deneyimsel ve bağlam temelli uygulamalara yöneldiğini göstermektedir. Özellikle kanıt, oyun, sanat ve yansıtıcı düşünme temelli yaklaşımların öne çıkması, öğrenme sürecinde aktif katılım ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine verilen önemi ortaya koymaktadır.

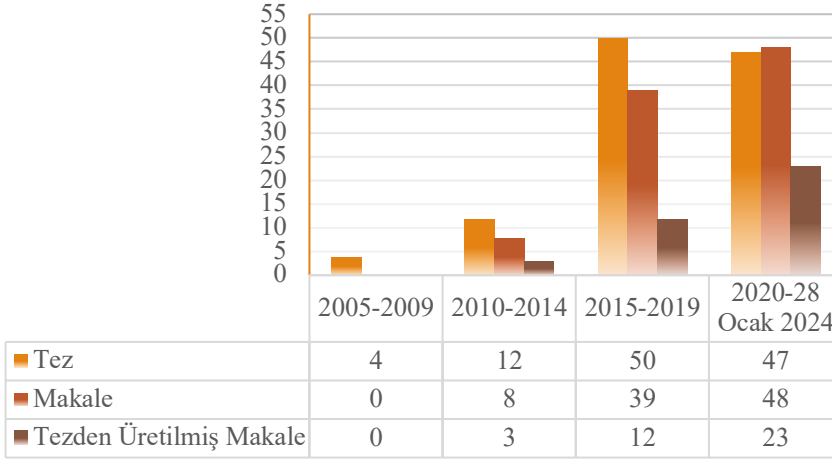
Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Yapılmış Eylem Araştırmalarına İlişkin Yayınların Yayımlandıkları Yıllar ve Yayın Türleri

Sosyal bilgiler eğitimi alanında gerçekleştirilmiş olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların bilgileri Şekil 5 ve Şekil 6'da gösterilmiştir. 2024 yılına ait veriler, 28 Ocak 2024 tarihine kadar gerçekleştirilen yayınları kapsamaktadır.

Şekil 5. Eylem araştırmalarına ilişkin yayınların dönemlere göre dağılımı

Şekil 5 incelendiğinde, sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların sayısının 2005 yılından itibaren sürekli arttığı görülmekle birlikte esas olarak 2015 yılıyla birlikte ivme kazandığı anlaşılmaktadır. Bu artış, öğretme-öğrenme süreçlerindeki sorunları belirleme, uygulamaları geliştirme ve değerlendirme ihtiyacının artmasıyla ilişkilendirilebilir. Ayrıca eylem araştırmalarının kuram ile uygulamayı ilişkilendirmesi ve eğitim sorunlarına uygulamaya dayalı çözümler sunmasının da bu eğilimde etkili olduğu düşünülebilir.

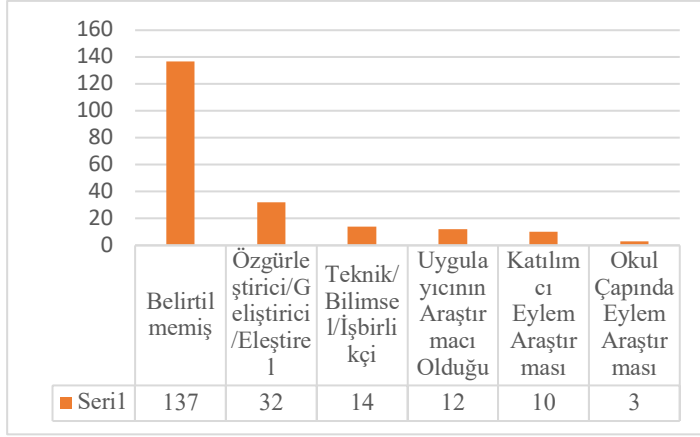

Şekil 6. Eylem araştırmalarına ilişkin yayınların yayın türlerine göre dağılımı

Buna ek olarak, Şekil 6’ya bakıldığında, eylem araştırması deseni kullanılan en fazla lisansüstü tezin 2015-2019 yılları arasında (50) yapıldığı anlaşılmaktadır.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Yapılmış Eylem Araştırmalarına İlişkin Yayınların Eylem Araştırması Türleri

Şekil 7’de sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların eylem araştırması türleri belirtilmiştir. İncelenen yayınlarda eylem araştırması türünün belirlenmesinde, araştırmacıların yayınlarında açıkça ifade ettikleri eylem araştırması türleri esas alınmıştır. Bu doğrultuda, eylem araştırması türünün belirtilmediği 137 yayın analiz dışında bırakılmamış, “eylem araştırması türü belirtilmemiş” kategorisinde kodlanmıştır. Söz konusu yayınlarda kullanılan eylem araştırması türü, araştırmacılar tarafından yayınların içeriğinden hareketle yorumlanarak belirlenmemiştir. Böylece yayınların yöntemsel özelliklerinin sınıflandırılmasında araştırmacıların kendi beyanları esas alınarak öznel değerlendirmelerden kaynaklanabilecek farklılıkların önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Şekil 7. Eylem araştırmalarına ilişkin yayınların eylem araştırması türlerinin dağılımı

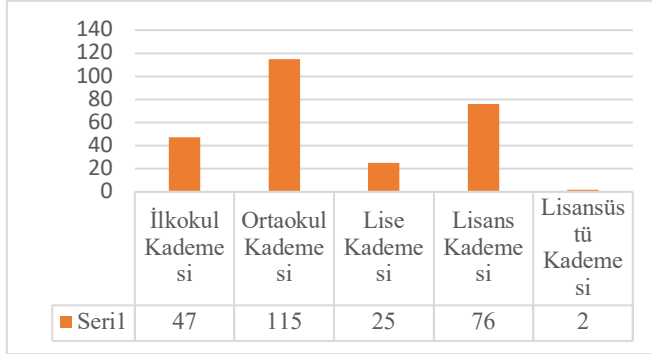
Şekil 7 incelendiğinde, araştırma kapsamında değerlendirilen yayınların büyük çoğunluğunda (137 yayın) benimsenen eylem araştırması türünün açıkça belirtilmediği görülmektedir. Bu bulgu, incelenen yayınlarda eylem araştırmasının yöntemsel yaklaşımının adlandırılması ve raporlanması bakımından önemli bir eksikliğe işaret etmektedir (Casey vd., 2023). Bununla birlikte, eylem araştırması türünün belirtilmemesi, söz konusu araştırmaların eylem araştırmasının temel özelliklerini taşımadığı anlamına gelmemektedir. Bu nedenle elde edilen bulgu, araştırmaların yöntemsel niteliğinden ziyade, benimsenen eylem araştırması yaklaşımının açık biçimde raporlanması açısından değerlendirilmelidir (Elliott, 2019). Ayrıca bu bulgu, sosyal bilgiler eğitimi alanında gerçekleştirilen eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda yöntemsel raporlamanın geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte, en fazla kullanılan eylem araştırması türünün “özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırması” olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, en az tercih edilen eylem araştırması türünün ise, “okul çapında eylem araştırması” olduğu görülmektedir. Okul çapında eylem araştırması, yöneticilerin, personellerin ve öğretmenlerin desteğini gerektiren okuldan elde edilen verileri kullanarak, okul iyileştirme planıyla doğrudan ilişkili bir şekilde okul çapında bir değişim veya reform gerçekleştirmeyi amaçlayan bir eylem araştırması türü olarak ifade edilmektedir (Hewitt ve Little, 2005).

Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Yapılmış Eylem Araştırmalarına İlişkin Yayınların Katılımcıları

Araştırmamızın bu bölümünde, sosyal bilgiler eğitimi alanında gerçekleştirilmiş olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların katılımcılarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Katılımcıların Öğrenim Gördüğü Eğitim Kademeleri

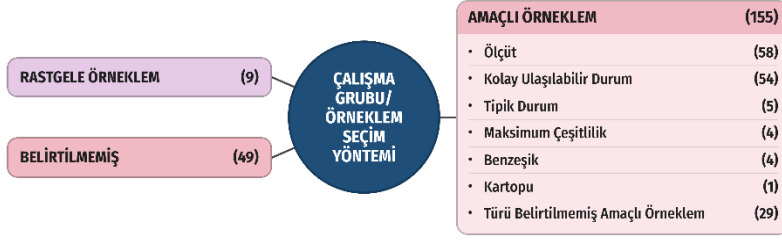
Şekil 8’de sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda yer alan katılımcıların eğitim kademesi vurgulanmıştır. Şekil 8 incelendiğinde, eylem araştırması yayınlarında en fazla ortaokul (115 yayın) ve lisans (76 yayın) kademesindeki katılımcılara yer verildiği anlaşılmaktadır. Öte yandan, eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda en az lisansüstü (2 yayın) kademesindeki katılımcılara yer verildiği görülmektedir.

Şekil 8. Eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda katılımcılarının öğrenim gördüğü eğitim kademeleri

Çalışma Grubu/Örneklem Seçimi

Şekil 9’da sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların çalışma grubu veya örneklem seçim yöntemlerine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Şekil 9. Eylem araştırmalarına ilişkin yayınların çalışma grubu/örneklem seçim yöntemleri

Şekil 9’a göre, yayınların büyük çoğunluğunda (155 yayın) amaçlı örnekleme yönteminin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Amaçlı örnekleme yönteminin türlerinden ise, en fazla “kolay ulaşılabilir durum örnekleme” (54 yayın) ve “ölçüt örnekleme” (58 yayın) türlerinin tercih edildiği görülmektedir. Yayınlar da en az kullanılan amaçlı örnekleme yöntemi türünün ise, “kartopu” (1 yayın) olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, amaçlı örnekleme yönteminin kullanıldığını belirten ancak hangi amaçlı örnekleme yöntemi türünün tercih edildiğinin ifade edilmediği yayınlar da (29 yayın) bulunmaktadır. Öte yandan, bazı yayınlarda genellikle nicel yöntemle gerçekleştirilen çalışmalarda kullanılan “rastgele örneklem” (9 yayın) tercih edildiği görülmektedir. Buna ek olarak, 49 yayında ise, çalışma grubu/örneklem seçim yönteminin belirtilmediği, bazı yayınlarda ise, birden fazla çalışma grubu/örneklem seçim yönteminin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Katılımcı Sayısı/Örneklem Büyüklüğü

Tablo 2’de sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların katılımcı sayıları/örneklem büyüklükleri yer almaktadır.

Tablo 2

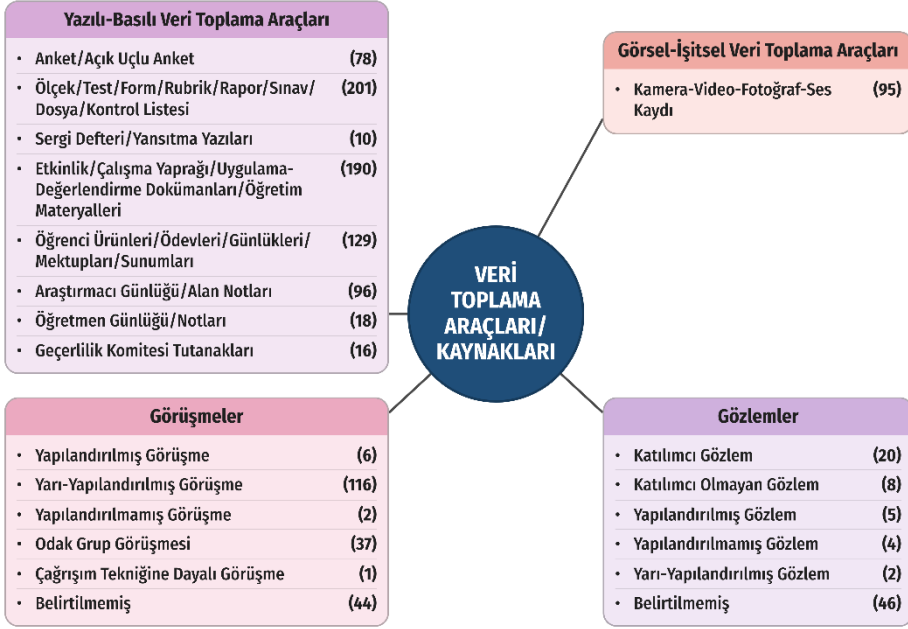
Eylem araştırmalarına ilişkin yayınların katılımcı sayısı/örneklem büyüklüğü

	İlköğretim Öğrencisi	Öğretmen Adayı	Öğrenci Velisi	Öğretmen	Okul Yöneticisi	Akademisyen
1-30	108	21	35	30	1	2
31-60	42	11	2	-	-	-
61-90	4	6	-	-	-	-
91-115	3	-	-	1	-	-
116-145	-	-	-	-	-	-
146-175	-	1	-	-	-	-
176-205	-	-	-	2	-	-
206-245	1	-	-	-	-	-

Tablo 2 göz önüne alındığında, eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda en fazla ilköğretim öğrencilerinin katılımcı olarak yer aldığı görülmektedir. Buna ek olarak, ilköğretim öğrencilerinin katılımcı olarak yer aldığı eylem araştırmalarına ilişkin yayınların çoğunda, katılımcı sayısının 1-30 arasında değiştiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, incelenen yayınlardan birinde, eylem araştırmasının 206 ve üzeri ilköğretim öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. İlkokul ve ortaokul öğrencilerini takiben, eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda en fazla yer verilen çalışma gruplarının öğretmen adayları (39 yayın), öğrenci velileri (37 yayın) ve öğretmenler (33 yayın) olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, incelenen yayınlarda, en az eylem araştırması gerçekleştirilen çalışma gruplarının akademisyenler (2 yayın) ve okul yöneticileri (1 yayın) olduğu görülmektedir. Yapılan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların büyük çoğunluğunun 1-30 arası katılımcıyla gerçekleştirildiği ifade edilebilir. Öğretmen adayları, öğrenci velileri ve öğretmenlerin görece yüksek oranlarda temsil edildiği; buna karşın akademisyenler ve okul yöneticilerinin sınırlı kaldığı bu dağılım, eylem araştırmalarına ilişkin yayınların ağırlıklı olarak sınıf içi ve uygulama odaklı yürütüldüğünü ve çok paydaşlı geniş ölçekli tasarımların sınırlı olduğunu göstermektedir.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Yapılmış Eylem Araştırmalarına İlişkin Yayınlarda Kullanılan Veri Toplama Araçları ve Analiz

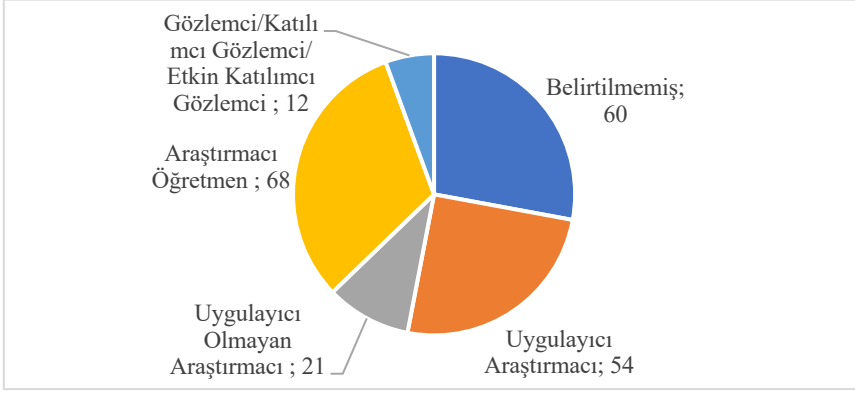
Sosyal bilgiler eğitimi alanında gerçekleştirilmiş olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda kullanılan veri toplama araçları/kaynaklarına ilişkin bilgiler Şekil 10'da verilmiştir.

Şekil 10. Eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda kullanılan veri toplama araçları/kaynakları

Şekil 10 incelendiğinde, yayınlarda kullanılan veri toplama araçlarının yazılı-basılı veri toplama araçları, görsel-işitsel veri toplama araçları, görüşmeler ve gözlemler temaları altında toplandığı anlaşılmaktadır. Görüşmeler ve gözlemlerin yayınların çoğunda ortak olarak kullanıldığı görülmektedir. Yayınlarda, yapılandırılmış, yarı-yapılandırılmış, yapılandırılmamış, odak grup, çağrışım tekniğine dayalı görüşme tekniklerinin kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, yayınlarda katılımcı, katılımcı olmayan, yapılandırılmış, yapılandırılmamış gözlem tekniklerinin tercih edildiği görülmektedir. İncelenen yayınlarda, görüşmeler ve gözlemlerin gerçekleştirilen etkinlik, uygulama, öğretim tekniği ve programların etkililiği, uygulanabilirliği, katkıları ve gerçekleştirilme düzeylerini ortaya koymak amacıyla veri toplama aracı/kaynağı olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca, yayınlarda, nicel ve nitel bulgular elde edilmesini amaçlayan çok sayıda ve çeşitli veri toplama araçları kullanılmıştır. Bunlar arasında, formlar, anketler, ölçekler, rubrikler, yansıtma yazıları, etkinlik veya çalışma yaprakları, öğrenci ürünleri, araştırmacı günlüğü, geçerlik komitesi tutanakları, ses ve video kayıtları sayılabilir. Geçerlik komitesi tutanaklarının veri olarak kullanıldığı yayın sayısının ise, yalnızca 16 olduğu görülmektedir.

Araştırma Ortamında Araştırmacılar ve Pozisyonları

Şekil 11. Araştırmacı pozisyonlarının dağılımı

Nitel yöntemle yürütülen araştırmalarda, araştırmacı rolü, bakış açısına, kapsam ve bağlama, katılımcı kimliklerine, kişisel özelliklere ve inançlara göre değişiklik gösterebilmektedir (Glesne, 2020). Eylem araştırmalarında, araştırmacının rolünün araştırma sürecini şekillendirdiği ifade edilebilir. Yayın 61’de, “uygulayıcı olmayan araştırmacı” rolünün benimsenmesinin sürecin takibini zorlaştırdığı şöyle belirtilmiştir:

“Araştırmacının aynı zamanda uygulayıcı olmamasının çeşitli dezavantajları olmuştur. Çünkü etkinliklerin uygulanması birinci elden yaşantılaşmamıştır.” (Yayın 61)

Bir başka örnekte ise, “uygulayıcı araştırmacı” rolünün araştırmacının katılımcılarla olumlu yönde ilişkiler kurmak ve uyum sürecini kolaylaştırmak amacıyla benimsendiği şöyle ifade edilmiştir:

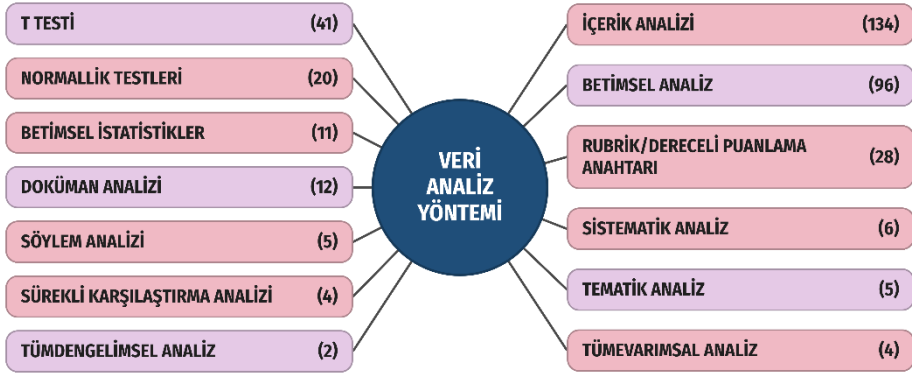
“Bu araştırmada, uygulayıcının aynı zamanda araştırmacı olduğu eylem araştırması türü benimsenmiştir...Araştırmacı, sınıf içerisinde uyumun ve güvenin sağlanması ve öğrencilerin araştırmacıyı sınıfın bir parçası olarak görmesini sağlamak için 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı Güz Döneminin Ekim ayında uygulamaya yapılacak sınıfta katılımcı gözleme başlamış ve 4 Ocak 2019 tarihine kadar yaklaşık 10 hafta toplam 30 saat katılımcı gözlem yapmıştır.” (Yayın 98)

Bir başka yayında da “araştırmacı öğretmen” rolü benimsenmesinin araştırmacıya çeşitli birinci elden deneyimler edinme fırsatları sağladığı şu cümlelerle ifade edilmiştir.

“Arka bahçe araştırması olarak tasarlanan bu araştırmada uygulayıcı yukarıda ifade edilen dördüncü türe yakın olan araştırmacı-öğretmen rolünü üstlenmiştir. Araştırmacı, süreç içerisinde danışmanın yönlendirmesi ile verilerin üretilmesini, sürecin planlanması ve uygulanmasını yürütmüştür.” (Yayın 32)

Veri Analiz Teknikleri

Sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda toplanan verilerin nasıl analiz edildiklerine ilişkin bilgilere Şekil 12’de yer verilmiştir.

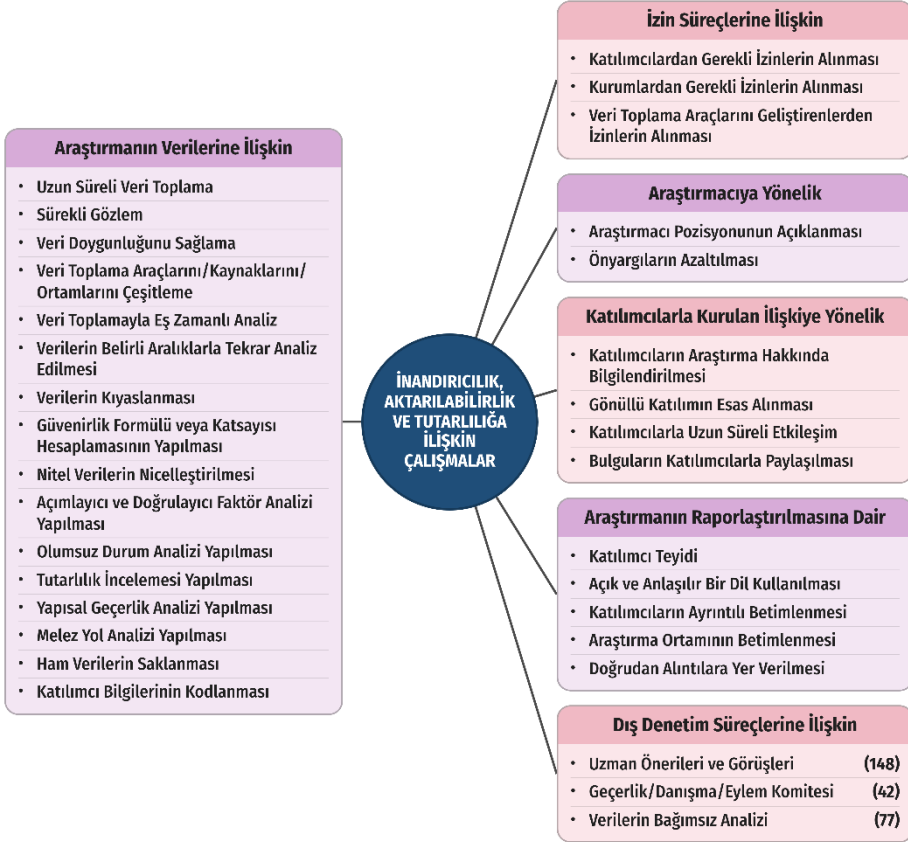
Şekil 12. Eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda kullanılan veri analiz teknikleri

Şekil 12 incelendiğinde, yayınlarda en fazla içerik analizi ve betimsel analiz yaklaşımlarının, en az tümdengelimsel analiz kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, yayınların çoğunda birden fazla analiz yönteminin bir arada kullanıldığı bulunmuştur. Kullanılan analiz yaklaşımları arasında, t-testi, normal dağılım testleri, betimsel istatistikler gibi nicel analiz yöntemlerinin yanı sıra tematik analiz, söylem analizi, doküman incelemesi gibi nitel veri analiz tekniklerinin bulunduğu görülmektedir.

İnandırıcılık, Aktarılabilirlik ve Tutarlılığı Sağlamak Amacıyla Yapılan Çalışmalar

Şekil 13’te sosyal bilgiler eğitimi alanında gerçekleştirilmiş olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Buna göre, incelenen yayınlarda, geçerlik ve güvenirliğe dair yapılan çalışmaların çok ve çeşitli olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının araştırmanın verilerine ilişkin, izin

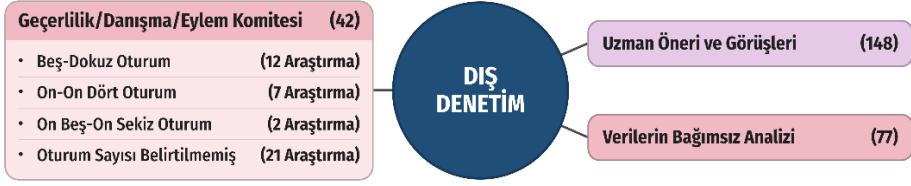
süreçlerine ilişkin, araştırmacıya yönelik, katılımcılarla kurulan ilişkiye yönelik, araştırmanın raporlaştırılmasına dair, dış denetim süreçlerine ilişkin olmak üzere altı tema altında toplandığı bulunmuştur. Geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının en fazla veri toplama süreçlerine ilişkin, en az araştırmacıya yönelik yapıldığı görülmüştür.

Şekil 13. Eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda inandırıcılık, aktarılabilirlik ve tutarlılık ilişkine ilişkin yapılan çalışmalar

Dış Denetim

Şekil 14’te sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda gerçekleştirilen dış denetim faaliyetlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Şekil 14. Eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda dış denetime yönelik yapılan çalışmalar

Şekil 14 göz önüne alındığında, yayınlarda dış denetimi sağlamak için uzman öneri ve görüşlerine başvurulduğu, verilerin bağımsız şekilde analiz edildiği, geçerlik/danışma/eylem komitesinin kurulduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, yayınlarda dış denetimi sağlamak amacıyla en fazla uzman öneri ve görüşlerinin alınmasının, en az geçerlik/danışma/eylem komitesinin kurulmasının kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca, incelenen 208 yayından yalnızca 42'sinde geçerlik/danışma/eylem komitesinin kurulduğu bulunmuştur. Buna ek olarak, geçerlik/danışma/eylem komitesi kurulan yayınların yarısında (21 yayın) komitenin kaç oturum gerçekleştirdiği ve işlevinin ne olduğu, sürece nasıl etki ettiğine ilişkin bilgilere yer verilmediği görülmüştür.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Yapılmış Eylem Araştırmalarına İlişkin Yayınların Araştırma Döngüsü

Sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların araştırma döngülerine ilişkin bilgiler Şekil 15'te sunulmuştur. Eylem araştırmasında döngü, planlama, uygulama, gözlem ve yansıtma aşamalarından oluşan ve bu aşamaların tamamlanmasıyla bir kez gerçekleştirilmiş kabul edilen süreçtir. Araştırmada, incelenen yayınlarda bu aşamaların bulunup bulunmadığından ziyade, söz konusu döngünün araştırma sürecinde kaç kez gerçekleştirildiği esas alınmıştır. Bu doğrultuda, yayınların yöntem ve uygulama bölümleri incelenerek gerçekleştirilen eylem araştırması döngülerinin sayısı belirlenmeye çalışılmıştır. Döngü sayısının açıkça belirtildiği veya uygulama sürecine ilişkin açıklamalardan hareketle belirlenebildiği yayınlar, gerçekleştirilen döngü sayısına göre sınıflandırılmıştır. Buna karşılık, planlama, uygulama, gözlem ve yansıtma aşamalarına yer verilmesine rağmen döngünün kaç kez gerçekleştirildiğine ilişkin yeterli bilgi sunulmayan yayınlar, “döngü sayısı belirtilmemiş” kategorisinde değerlendirilmiştir.

Şekil 15. Eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda gerçekleştirilen araştırma döngüsü sayısı

Şekil 15 göz önüne alındığında, 173 yayında döngü sayısına ilişkin yeterli bilgi verilmemiş görülmektedir. Bununla birlikte, eylem araştırması döngüsünün ifade edildiği yayınlar arasında, en fazla çalışmanın iki-beş arası döngüden (20 yayın) oluştuğu bulunmuştur. Öte yandan, eylem araştırması döngüsünün ifade edildiği yayınlar arasında en az çalışmanın altı-dokuz arası döngüden (5 yayın) meydana geldiği görülmüştür. Bu bulgu, sosyal bilgiler eğitimi alanındaki eylem araştırmalarına ilişkin yayınların büyük çoğunluğunda araştırma döngüsüne ilişkin bilgilerin raporlanmadığını, bu durumun ise yöntemsel şeffaflık ve araştırmaların yeniden üretilebilirliği açısından önemli bir eksiklik oluşturduğunu göstermektedir. Bu durum, eylem araştırmalarında süreç odaklı derinleşmenin ve uygulama basamaklarının yeterince detaylandırılmadığını, dolayısıyla yayınların kuramsal-uygulama bütünlüğünün güçlendirilmesine ihtiyaç duyulduğunu düşündürmektedir.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Yapılmış Eylem Araştırmalarına İlişkin Yayınların Sonuçları

Tablo 3

Eylem araştırmalarına ilişkin yayınların sonuçları

EYLEM ARAŞTIRMALARINA İLİŞKİN YAYINLARIN SONUÇLARI
- Katılımcıların algıları anlamlandırılmıştır. - Engeller, sorunlar, problemler ve ihtiyaçlar tespit edilmiştir. - Uygulamalar ve programlar, katılımcılarda bilgi, tutum, beceri, okuryazarlık, davranış ve değerlerin olumlu şekilde değişmesini sağlamıştır. - Uygulamalar ve programlar, katılımcıların başarı veya öğrenme düzeylerinde artış meydana getirmiştir. - Uygulamalar ve programlar, katılımcıların uygulamalara veya programlara yönelik olumlu görüşler geliştirmesini sağlamıştır. - Uygulama, program, uygulama ortamı ve materyali etkili olmuştur veya uygulanabilir. - Uygulama, program veya modelin uygulanmasına ilişkin çeşitli sınırlılıklar bulunmaktadır

Tablo 3 incelendiğinde, sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların sonuçları şu şekilde sıralanabilir: “katılımcıların algıları anlamlandırılmıştır”, “engeller, sorunlar, problemler ve ihtiyaçlar tespit edilmiştir”, “uygulamalar ve programlar, katılımcılarda bilgi, tutum, beceri, okuryazarlık, davranış ve değerlerin olumlu şekilde değişmesini sağlamıştır”, “uygulamalar ve programlar, katılımcıların başarı veya öğrenme düzeylerinde artış meydana getirmiştir”, “uygulamalar ve programlar, katılımcıların uygulamalara ve programlara yönelik olumlu görüşler geliştirmesini sağlamıştır”, “uygulama, program, uygulama ortamı ve materyali etkili olmuştur veya uygulanabilir”, “uygulama, program, modelin uygulanmasına yönelik çeşitli sınırlılıklar bulunmaktadır”.

Yayın 199’dan alınan aşağıdaki alıntı, çalışma konularıyla ilişkili olarak katılımcıların görüşlerine başvurdukları ve bu doğrultuda sonuçlara ulaştıkları anlaşılmaktadır. Bu durum, eylem araştırmalarında katılımcıların ve paydaşların sürece dâhil edilmesinin çalışmaya olumlu yönde katkı yapacağına yapılan vurgu ile açıklanabilir.

“Katılımcıların görüşlerine göre, dersin ilk haftasında değerlendirme sisteminin devreye sokulması kafa karışıklığını ortadan kaldırmış, kaygıyı azaltmış, puanlardan ziyade etkinliklere odaklanmış ve planlamayı daha yönetilebilir hale getirmiştir. Aynı zamanda bireyin derse uyumunu kolaylaştırmış ve kendini sorumlu hissetmesini sağlamıştır.” (Yayın 199)

Yayın 98’in sonuçlarının ise, alanda bulunan sorun ya da problemlere işaret ettiği görülmektedir. Bu sonuçların, eylem araştırmasının sorun problem tespit etme aşamasına karşılık geldiği söylenebilir.

“Araştırmada, sosyal bilgiler eğitiminde mülteci öğrencilerle kültürel etkileşim sağlanmasında karşılaşılan sorunlar anlaşılmaya çalışılmış ve eğitim sistemi içerisinde gerek mülteci öğrencilerin gerek öğretmenlerin gerekse ana akım kültürden gelen diğer öğrencilerin birtakım sorunlarla karşı karşıya oldukları görülmüştür. Bu bağlamda, sosyal bilgiler eğitiminde mülteci öğrencilerle etkileşim sağlanmasında karşılaşılan en önemli sorun dil yetersizliği sorunudur. Araştırmada mülteci öğrencilerin Türkçe’yi yeterince bilmemelerinden kaynaklanan bir ifade sorunu yaşadıkları ve öğretmenlerin de mülteci öğrencilerle iletişim kuracak ikinci bir dil bilmedikleri anlaşılmıştır.” (Yayın 98)

Eylem araştırması deseninin temel amacı olarak gösterilen “iyileştirme, geliştirme” yaklaşımı çerçevesinde işlevler görmesine uygun sonuçlar elde edilen yayınlara sosyal bilgiler eğitimi alanında da örnekler olduğu tespit edilmiştir.

Yayın 188'den alınan aşağıdaki pasaj çalışma sonuçlarının okuryazarlık becerisinin geliştirilmesi doğrultusunda bir işlev gördüklerine işaret etmektedir.

“Elde edilen veriler neticesinde öğrencilerin finansal okuryazarlık testine yönelik uygulanan ön test puanları ortalaması 58,20 son test puanları ortalaması 69,00 bulunmuştur. Bağımlı örneklem t-Testi sonucuna göre finansal okuryazarlık becerisinin gelişiminde eylem planlarının etkisi incelendiğinde öğrencilerinin finansal okuryazarlık testi puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($t(19) = -5,952, p < 0.05$).” (Yayın 188)

Yayın 192 ise, uygulanan bir materyalin etkililiği ve uygulanabilirliği doğrultusunda sonuçlara ulaşıldığını göstermektedir. Bu sonuçlar, eğitim disiplini alanında yapılan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların eğitim-öğretim sürecini olumlu yönde iyileştirmeye odaklanması çerçevesinde açıklanabilir.

“Sınıf öğretmeninden elde edilen bulgulara göre çizgi romanların sınıf iklimine ve öğrencilere etkileri oldukça fazladır. Uygulama yapılan derslerde çizgi romanların; “öğrencilerin düşüncelerini sağladığı”, “öğrencilerin derse katılma katılmalarını olumlu yönde etkilediği”, “öğrencilerde farklı bakış açıların oluşmasına yardımcı olduğu”, “ders sürecinde merak duygusunu arttırdığı”, “öğrencilerin derse odaklanabildikleri”, “ders akışını bozan öğrenci davranışlarını azalttığı” ve “derslerin zevkli geçtiği” bulgularına ulaşılmıştır.” (Yayın 192)

Yayın 61 ise, eğitim-öğretim sürecini geliştirmeyi, iyileştirmeyi amaçlayan bir çalışma yürütmüş ve bu doğrultuda etkinliklerden oluşan bir uygulama süreci gerçekleştirmiştir. Ancak aşağıda doğrudan alıntı ile gösterildiği üzere araştırmacının program geliştirme uzmanı olmaması sebebiyle etkinliklerin etkili bir şekilde yapılamadığı ve bu durumun uygulamaların çeşitli sınırlılıklarla karşılaşmasına yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır.

“Araştırmacının program geliştirme uzmanı olmamasından kaynaklı olarak da hazırlanan etkinliklerde istenilen niteliğe ulaşılamamıştır. Bu anlamda araştırma, konusu itibarıyla alan uzmanı akademisyenlerce düzenlenecek etkinliklerle yürütülecek araştırmalarla geliştirilmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu husus da araştırmanın eksik kalan kısımlarından birini oluşturmuştur.” (Yayın 61)

Bu çalışma kapsamına dâhil edilen eylem araştırmalarına ilişkin yayınlar dikkate alındığında çoğunun beklenen veya umulan sonuçlara ulaştığı söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanından Yapılmış Eylem Araştırmalarına İlişkin Yayınların Amaçları ve Sonuçları Arasındaki Tutarlılık

Tablo 4'te sosyal bilgiler eğitimi alanında gerçekleştirilmiş olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların amaçları ve sonuçları arasındaki tutarlılığa ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Buna göre, sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların hemen hepsinin amaçlarıyla tutarlı olacak şekilde sonuçlara ulaştığı söylenebilir.

Tablo 4

Eylem araştırmalarına ilişkin yayınların amaçları ve sonuçları arasındaki tutarlılık

AMAÇLAR	SONUÇLAR
Görüş, algı, deneyim belirlemek. Sorun, problem tespit etmek.	Katılımcıların algıları anlamlandırılmıştır. Engeller, sorunlar, problemler ve ihtiyaçlar tespit edilmiştir.
Beceri-değer-yetkinlik-okuryazarlıkları geliştirmek veya gerçekleştirme düzeylerini incelemek.	Uygulamalar ve programlar, katılımcılarda bilgi, tutum, beceri, okuryazarlık, davranış ve değerlerin olumlu şekilde değişmesini sağlamıştır.
Bakış açısı-algı-farkındalığın geliştirilmesi, değiştirilmesi, artırılması.	Uygulamalar ve programlar, katılımcıların uygulamalar ve programlara yönelik olumlu görüşler geliştirmesini sağlamıştır.
Kavramlara ilişkin bilme düzeyini belirlemek, kavram yanlışlarını gidermek, kavram öğretimi gerçekleştirmek.	Uygulamalar ve programlar, katılımcıların başarı veya öğrenme düzeylerinde artış meydana getirmiştir.
Örnek model-program-ders-öğrenme alanı-uygulama geliştirmek.	Uygulama, program, uygulama ortamı ve materyali etkili olmuştur veya uygulanabilir.
Örnek model-program-ders-öğrenme alanı-uygulama-materyalin etkililiğini araştırmak, ortaya koymak, sonuçlarını değerlendirmek.	Uygulama, program, modelin uygulanmasına yönelik çeşitli sınırlılıklar bulunmaktadır.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanında Yapılmış Eylem Araştırmalarına İlişkin Yayınların Önerileri

Tablo 5'te sosyal bilgiler eğitimi alanında gerçekleştirilmiş olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınların getirdikleri önerilere yer verilmiştir.

Tablo 5
Eylem araştırmalarına ilişkin yayınların önerileri

ÖNERİLER
Öğretim programı ve ders kitaplarının geliştirilmesine yönelik öneriler
Öğretmen eğitimi ve mesleki gelişime yönelik öneriler
Uygulama süreçleri için bürokratik kolaylıklar sağlanmasına yönelik öneriler
Fiziki altyapı, kütüphane ve materyal imkanlarına yönelik öneriler
Kurumsal ve toplumsal iş birliğinin geliştirilmesine yönelik öneriler
Gelecekte yapılacak araştırmalara yönelik öneriler

Tablo 5 incelendiğinde, sosyal bilgiler eğitimi alanında gerçekleştirilen eylem araştırmalarına ilişkin yayınların sonuçlarından hareketle geliştirilen önerilerin altı tema altında toplandığı görülmektedir. Bu temalar; “öğretim programı ve ders kitaplarının geliştirilmesine yönelik öneriler”, “öğretmen eğitimi ve mesleki gelişime yönelik öneriler”, “uygulama süreçleri için bürokratik kolaylıklar sağlanmasına yönelik öneriler”, “fiziki altyapı, kütüphane ve materyal imkânlarına yönelik öneriler”, “kurumsal ve toplumsal iş birliğinin geliştirilmesine yönelik öneriler” ve “gelecekte yapılacak araştırmalara yönelik öneriler” şeklindedir. Bu bulgu, incelenen eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda geliştirilen önerilerin yalnızca sınıf içi öğretim uygulamalarıyla sınırlı kalmadığını; öğretim programlarının geliştirilmesi, öğretmenlerin mesleki yeterliklerinin desteklenmesi, eğitim ortamlarının iyileştirilmesi ve farklı paydaşlar arasında iş birliğinin güçlendirilmesi gibi çeşitli boyutları kapsadığını göstermektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilimsel yayınlarda anahtar kelimeler kullanılarak araştırmanın erişilebilirliğini kolaylaştırmak hedeflenmektedir (Lamanauskas, 2019). Araştırmada, SBE alanında yapılmış eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda en fazla kullanılan anahtar kelimelerin “öğretim teknik/strateji/model/yaklaşımları” ve “araştırmanın yapıldığı bilim alanına ilişkin bilgi” temalarıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bu bulgusuna paralel şekilde Kaptan ve Dinç (2023) yaptıkları çalışmada eylem araştırmalarının anahtar kelimelerinde en fazla eğitimin konu ve içeriğine yer verildiğini bulmuşlardır. Eylem araştırmalarının eğitim ortamlarında karşılaşılan sorunların çözümüne ve öğretim uygulamalarının geliştirilmesine odaklanan yapısı dikkate alındığında, öğretim

yaklaşım ve tekniklerine ilişkin anahtar kelimelerin sıklıkla tercih edilmesi anlaşılabilir bir durumdur. Bununla birlikte, anahtar kelimelerin araştırmanın yöntemsel özelliklerini yansıtacak biçimde belirlenmesi, eylem araştırmalarının ilgili veri tabanlarında daha kolay bulunmasına katkı sağlayabilir (Saçak vd., 2022).

İncelenen yayınların en fazla odaklandığı konu ve temaların ise, beceriler, değerler ve okuryazarlıklar olduğu araştırmanın bulgularından bir diğeridir. Bu durum Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda beceri, değer ve okuryazarlıklara yapılan vurgudan kaynaklı olabilir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Alanyazında, eylem araştırmalarında genellikle beceri, değer ve okuryazarlıkların konu edinildiğini gösteren çalışmalar mevcuttur (Namlı-Altıntaş ve Koçak, 2021; Sel, 2022). Analiz edilen eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda en sık “sözlü tarih ve yerel tarih”, “örnek/güncel olay ve drama”, “kanıt temelli öğretim” ve “okul dışı öğrenme” yaklaşımlarının kullanıldığı bulunmuştur. Sağlamgöncü ve Deveci (2022) de araştırmanın bu bulgusuna benzer sonuçlara ulaşmışlardır. İncelenen eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda en sık “sözlü tarih ve yerel tarih”, “örnek/güncel olay ve drama”, “kanıt temelli öğretim” ve “okul dışı öğrenme” yaklaşımlarının tercih edilmesi, sosyal bilgiler eğitiminin doğası gereği disiplinlerarası, yaşamla bağlantılı ve deneyim temelli bir öğrenme anlayışını öncesinden kaynaklanıyor olabilir. Belirli konu ve öğretim yaklaşımlarının öne çıkması, diğer alanların ne ölçüde ele alındığı sorusunu gündeme getirmektedir. Gelecekte farklı konu ve yaklaşımlara yönelmek, sosyal bilgiler öğretimindeki sorunlara yönelik uygulama çeşitliliğini artırabilir.

Araştırma kapsamında, SBE alanında eylem araştırmalarına ilişkin yayınların 2005 yılından itibaren sürekli bir şekilde artmış olduğu ancak esas olarak 2015 yılında ivme kazandığı anlaşılmıştır. Bu durum, 2005 yılında yürürlüğe giren yapılandırmacı yaklaşım temelli öğretim programlarının uygulamaya yansımaları ve öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarını geliştirmeye yönelik araştırmaların artış göstermesinden kaynaklanıyor olabilir. Buna ek olarak, SBE alanında eylem araştırması deseni kullanılarak yapılan en fazla lisansüstü tez 2015-2019 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Alanyazındaki çeşitli çalışmalar da araştırmanın bu bulgusunu desteklemektedir (Namlı-Altıntaş ve Koçak, 2021; Sağlamgöncü ve Deveci, 2022).

Çalışmanın bulgularından bir diğeri de incelenen eylem araştırmalarına ilişkin yayınların büyük çoğunluğunda eylem araştırması türünün belirtilmediğidir. Alanyazında bu bulguyla tutarlı araştırmalar bulunmaktadır (Sağlamgöncü ve Deveci, 2022). Eylem araştırması türünün belirtilmemesi, araştırmaların

dayandığı yöntemsel yaklaşımın anlaşılmasını ve farklı eylem araştırması yaklaşımlarının ayırt edilmesini güçleştirebilmektedir (Stringer, 2008). Bununla birlikte, bir araştırmada eylem araştırması türünün açıkça ifade edilmemesi, araştırmanın eylem araştırmasının temel özelliklerini karşılamadığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Frankfurt Okulu ile ilişkilendirilen özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırmasının, pozitivist paradigmanın akılcılık ve nesnellik yaklaşımını eleştirerek gerçekliği özgürleştirici ve yorumlamacı bir bakış açısıyla ele almaya çalıştığı ifade edilmektedir (Kincheloe, 2003). Bu durum, özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırmasının politik bir arka plana sahip olduğunu göstermektedir (Gibbs vd., 2017). Bununla birlikte, özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırmasının merkezinde bireyin kendi hayatının sorumluluğunu mesleki gelişim yoluyla ele almasının sağlanması olarak tanımlanan “güçlendirme” kavramının olduğu da ifade edilmektedir (Cohen vd., 2021). Bu çalışma sonucunda da en sık kullanılan eylem araştırması türünün özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırması olduğu bulunmuştur. Araştırmanın bu bulgusunun aksine alanyazında eğitim alanında en fazla “teknik/bilimsel/işbirlikçi” eylem araştırması türünün kullanıldığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Çalışkan ve Serçe, 2018; Kaptan ve Dinç, 2023; Sel, 2022). Bu durum, sosyal bilgiler eğitiminin eleştirel düşünme, toplumsal farkındalık ve aktif vatandaşlık hedefleriyle özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırmasının güçlendirme odağının örtüşmesinden kaynaklanıyor olabilir (Egan-Simon, 2022).

Araştırma sonucunda, ayrı ayrı ele alındığında ilkökul ve lisans kademesine sahip veya devam edenlerin, ilkökul ve ortaokul birleştirilerek ilköğretim şeklinde ele alındığında ise, ilköğretim öğrencilerinin yayınlarda daha fazla katılımcı olarak yer aldığı görülmüştür. Araştırmanın bu bulgusuna benzer olarak eğitim alanında yapılmış eylem araştırmalarında ilkökul ve ortaokul öğrencileriyle sık bir şekilde çalışıldığını ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır (Çalışkan ve Serçe, 2018; Namli-Altıntaş ve Koçak, 2021; Sağlamgöncü ve Deveci, 2022; Sel, 2022; Turhan-Türkkan vd., 2019). Bu durum, eylem araştırmalarının doğası gereği uygulamaya en elverişli ve erişilebilir öğrenme ortamlarının ilkökul ve ortaokul düzeyindeki sınıflar olmasından kaynaklanıyor olabilir. Özellikle bu kademelerde görev yapan öğretmenlerin kendi sınıf içi uygulamalarını geliştirmeye yönelik araştırmalara daha yatkın olmaları ve araştırmacıların bu gruplara erişiminin daha kolay olması, ilköğretim öğrencilerinin örnekleme daha sık yer almasını açıklayabilir.

İncelenen yayınların bazılarında örnekleme yöntemi ve türünün belirtilmediği görülmüştür. Bununla birlikte, sosyal bilgiler eğitimindeki eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda çoğunlukla amaçlı örnekleme kullanıldığı; en çok kolay

ulaşılabilir durum örnekleme ve ölçüt örnekleme tercih edildiği belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan ve çalışmanın araştırma sorusunu temel alarak katılımcıların kasıtlı bir şekilde seçilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Creswell, 2021; Patton, 2018). Eylem araştırmalarını inceledikleri çalışmalarında, ölçüt örnekleme yönteminin sık bir şekilde tercih edildiğini ve bazı araştırmalarda çalışma grubu/örneklem seçim yönteminin yer almadığını bulan araştırmacılar da bulunmaktadır (Kaptan ve Dinç, 2023; Turhan-Türkkan vd., 2019). Eylem araştırmalarının sorun çözme odaklı yapısı, araştırmacıların doğrudan müdahale edebilecekleri ve süreci yakından izleyebilecekleri çalışma gruplarını tercih etmelerini açıklayabilir. Kolay ulaşılabilir durum örneklemesinin sık kullanılması, araştırmacıların uygulama ortamına erişim ve araştırmayı yürütme kolaylığını önceliklendiklerini düşündürmektedir. Ölçüt örnekleme tercih edilmesi, araştırma problemine uygun katılımcılara ulaşma gereksinimiyle ilişkilendirilebilir. Örnekleme yönteminin belirtilmemesi ise katılımcı seçim gerekçelerini belirsizleştirerek yöntemsel şeffaflığı sınırlandırmaktadır.

Gözlem, görüşme ve dokümanlar nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan veri toplama araçlarıdır (Glesne, 2020; Patton, 2018). Bu araştırmada incelenen yayınlarda çeşitli veri toplama araçları kullanıldığı, ancak en çok gözlem, görüşme ve dokümanların tercih edildiği belirlenmiştir. Alanyazında eylem araştırmalarının incelendiği diğer çalışmalar da araştırmanın bu sonucunu desteklemektedir (Kaptan ve Dinç, 2023; Sağlamgöncü ve Deveci, 2022; Turhan-Türkkan vd., 2019). Bu veri toplama araçlarının birlikte kullanılması, araştırma probleminin farklı veri kaynakları üzerinden değerlendirilmesine ve bulguların inandırıcılığının güçlendirilmesine katkı sağlayabilir. Bununla birlikte, veri toplama araçlarının çeşitliliği tek başına araştırmanın yöntemsel niteliğini güvence altına almamaktadır. Veri toplama araçlarının araştırma amacıyla uyumlu olması, kullanım süreçlerinin açıklanması ve farklı kaynaklardan elde edilen verilerin birlikte yorumlanması önemlidir.

Çalışmanın bulgularından bir diğeri de eylem araştırmalarına ilişkin yayınların büyük çoğunluğunda araştırmacı yerinin veya rolünün belirtilmemiş olduğudur. Sel (2022) de araştırmasında benzer bir sonuca ulaşmıştır. Bununla birlikte, incelenen yayınlarda en fazla “araştırmacı öğretmen” ve “uygulayıcı araştırmacı” pozisyonlarının benimsendiği bulgusuna ulaşılmıştır. Eylem araştırmaları, öğretmen araştırmaları olarak da ele alınmaktadır (Hopkins, 2014; Stenhouse, 1975). Bu sonuca benzer olarak Türkiye’de eğitim alanında gerçekleştirilmiş eylem araştırmalarında uygulayıcı araştırmacı rolünün sık bir şekilde benimsendiğini gösteren araştırmalar mevcuttur (Çalışkan ve Serçe, 2018; Turhan-Türkkan vd., 2019). Araştırmacının rolünün açıkça belirtilmemesi,

süreçteki sorumluluklarının ve müdahale düzeyinin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Özellikle araştırmacının uygulayıcı olduğu çalışmalarda, bu konunun veri toplama, analiz ve yorumlama süreçlerine olası etkileri açıklanmalıdır.

SBE alanında yapılmış olan eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda en fazla içerik analizi ve betimsel analiz yaklaşımlarının kullanılmış olduğu anlaşılmıştır. Alanyazın incelendiğinde, eğitim alanında gerçekleştirilen eylem araştırmalarından elde edilen verilerin genellikle içerik analizine ve betimsel analize tabi tutulduğunu vurgulayan çalışmaların bulunduğu görülmektedir (Kaptan ve Dinç, 2023; Namlı-Altıntaş ve Koçak, 2021; Sel, 2022). Eylem araştırmalarının döngüsel yapısı gereği veri analizi, sonraki uygulamaların planlanmasına yön veren sürekli bir değerlendirme süreci olarak ele alınmalıdır. Analiz yaklaşımının, verilerin analiz edildiği aşamaların ve bulguların sonraki eylemlerin planlanmasında nasıl kullanıldığının açıklanması, yöntemsel şeffaflığı güçlendirebilir.

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının nicel araştırmalardan farklılaştığı ifade edilmektedir (Bogdan ve Biklen, 2022; Glesne, 2020; Lincoln ve Guba, 1985). İncelenen eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda, çok sayıda ve çeşitli şekillerde geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapıldığı görülmekle birlikte dış denetimi sağlamak amacıyla en fazla kullanılan yöntemin uzman görüşüne başvurmak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna benzer şekilde, ilgili alanyazında eylem araştırmalarının çoğunda geçerlik ve güvenilirliği sağlayacağı inancıyla uzman görüşüne başvurulduğunu ortaya koyan araştırmalar mevcuttur (Sel, 2022; Turhan-Türkkan vd., 2019). Buna ek olarak, toplam 208 yayının yalnızca 42'sinde geçerlik ve danışma komitesinin kurulduğu bulunmuştur. Bu durum, araştırma sürecinin ve elde edilen verilerin dışarıdan bir göz tarafından incelenmesinin öneminin belirtildiği nitel araştırmalar için bir sınırlılık olarak kabul edilebilir (Glesne, 2020). Bu bulgular, incelenen yayınlarda geçerlik ve güvenilirliğe yönelik çeşitli uygulamalara başvurulsa da sistematik dış denetim mekanizmalarının sınırlı kullanıldığını göstermektedir. Geçerlik veya danışma komiteleri ise araştırma sürecine geri bildirim sağlayarak yöntemsel sorunların belirlenmesine katkıda bulunabilir.

Eylem araştırmalarının temel özelliklerinden biri olarak, sürecin döngüsel ve sistemli bir şekilde gerçekleştirilmesidir (McNiff ve Whitehead, 2006; Mertler, 2014). İncelenen yayınların büyük çoğunluğunda (173) eylem araştırması döngü sayısına ilişkin yeterli bilgi verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun, incelenen eylem araştırmalarına ilişkin yayınların inandırıcılık, aktarılabilirlik ve tutarlılığını olumsuz etkilediği ifade edilebilir. Alanyazındaki bulgular da

araştırmanın bu sonucunu desteklemektedir (Kaptan ve Dinç, 2023; Sağlamgöncü ve Deveci, 2022; Sel, 2022). Döngü sayısının belirtilmemesi, araştırmalarda döngüsel sürecin işletilmediği anlamına gelmemekle birlikte, gözlem ve değerlendirmelere dayalı yeniden planlama ve iyileştirme süreçlerinin anlaşılmasını güçleştirmekte ve yöntemsel izlenebilirliği sınırlandırmaktadır.

Eğitim alanında gerçekleştirilecek eylem araştırmalarının sorun ve problemleri tespit ederek program, uygulama, model, materyal, değerlendirme sistemi geliştirmesinin önemi vurgulanmaktadır (Ferrance, 2000). Bu çalışma kapsamında, incelenen yayınların şu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirildiği anlaşılmıştır: “beceri-değer-yetkinlik-okuryazarlıkları geliştirmek, gerçekleştirme düzeylerini incelemek”, “bakış açısı-algı-farkındalığın geliştirilmesi, değiştirilmesi, artırılması”, “kavramlara ilişkin bilme düzeyini belirlemek, kavram yanlışlarını gidermek, kavram öğretimi gerçekleştirmek”, “sorun, problem tespit etmek”, “görüş, algı, deneyim belirlemek”, “örnek model-program-ders-öğrenme alanı-uygulama geliştirmek”, “örnek model-program-ders-öğrenme alanı-uygulama-materyalin etkililiğini araştırmak, ortaya koymak, sonuçlarını değerlendirmek”. Yayınların sonuçlarının ise bu amaçlarla tutarlı ve paralel olduğu görülmüştür. Kaptan ve Dinç (2023) de yaptıkları araştırmada eylem araştırmalarının amaçlarıyla tutarlı sonuçlara ulaşmış olduklarını ortaya koymuşlardır. İncelenen yayınların amaç çeşitliliği, eylem araştırmasının sosyal bilgiler eğitiminde farklı öğretim sorunlarının çözümü ve süreçlerin geliştirilmesi için kullanıldığını göstermektedir. Ancak amaç ve sonuçlar arasındaki genel uyum, uygulamaların etkililiğini veya sorunların tamamen çözüldüğünü kanıtlamamaktadır.

Araştırmada, sosyal bilgiler eğitimi alanında gerçekleştirilen eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda geliştirilen önerilerin öğretim programları ve ders kitapları, öğretmen eğitimi ve mesleki gelişim, bürokratik süreçler, fiziki altyapı ve materyal imkânları, kurumsal ve toplumsal iş birliği ile gelecekte yapılacak araştırmalar olmak üzere altı tema altında toplandığı belirlenmiştir. Öğretmen eğitimi ve mesleki gelişime yönelik öneriler, eylem araştırmalarının öğretmenlerin kendi uygulamalarını sorgulamalarına, mesleki deneyimlerini değerlendirmelerine ve öğretim süreçlerini geliştirmelerine olanak sağlayan yapısıyla ilişkilendirilebilir. Sales vd. (2011), eylem araştırmalarının öğretmenlerin mesleki gelişimlerini desteklediğini ortaya koymuştur. Bürokratik kolaylıklar, fiziki altyapı, materyal imkânları ve kurumsal iş birliğine yönelik öneriler, öğretim uygulamalarının geliştirilmesinde öğretmenlerin bireysel çabalarının yanı sıra kurumsal destek ve uygun öğrenme koşullarının da önemli olduğunu göstermektedir (Curry vd., 2018; Støren, 2024).

Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında şu öneriler getirilebilir:

- İncelenen yayınların önemli bir bölümünde anahtar kelimeler arasında araştırma deseni, eylem araştırması türü ve katılımcı özelliklerine ilişkin bilgilere sınırlı düzeyde yer verildiği belirlenmiştir. Bu doğrultuda, sosyal bilgiler eğitimi alanında gerçekleştirilecek eylem araştırmalarında anahtar kelimelerin, araştırmanın yöntemsel özelliklerini de yansıtacak biçimde belirlenmesi önerilmektedir.
- İncelenen yayınların büyük çoğunluğunda eylem araştırması türünün belirtilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalarda benimsenen eylem araştırması türünün açıkça belirtilmesi ve tercih edilen türün araştırmanın amacı, uygulama süreci ve kuramsal dayanaklarıyla ilişkilendirilerek gerekçelendirilmesi önerilmektedir.
- Araştırmada incelenen yayınların çoğunda eylem araştırması döngüsüne ilişkin açıklamalara yer verilmediği belirlenmiştir. Bu doğrultuda, gerçekleştirilecek eylem araştırmalarında planlama, uygulama, gözlem ve yansıtma süreçlerinin ayrıntılı biçimde açıklanması; uygulama sürecinde gerçekleştirilen değişikliklerin ortaya konulması önerilmektedir.
- İncelenen yayınların bir bölümünde çalışma grubu veya örneklem seçim yönteminin belirtilmediği, bazı yayınlarda ise kullanılan amaçlı örnekleme türüne ilişkin yeterli açıklama yapılmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle eylem araştırmalarında katılımcıların hangi ölçütler doğrultusunda seçildiğinin ve tercih edilen örnekleme yönteminin açık biçimde ortaya konulması önerilmektedir.
- Araştırma kapsamında incelenen yayınların önemli bir bölümünde araştırmacının uygulama sürecindeki rolünün ve pozisyonunun açıkça belirtilmediği görülmüştür. Eylem araştırmalarında araştırmacının uygulama sürecine doğrudan katılımı ve süreç üzerindeki etkisi dikkate alındığında, araştırmacının öğretmen, uygulayıcı veya gözlemci gibi rollerinin açıkça tanımlanması önerilmektedir.
- İncelenen yayınlarda, dış denetim süreçlerinin sınırlı düzeyde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda, gerçekleştirilecek eylem araştırmalarında uzman görüşünün yanı sıra araştırma sürecinin bağımsız araştırmacılar tarafından değerlendirilmesi, geçerlik veya danışma komitelerinden yararlanılması önerilmektedir.

- İncelenen yayınların ağırlıklı olarak beceri, değer ve okuryazarlıkların geliştirilmesine odaklandığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda, gelecekte gerçekleştirilecek eylem araştırmalarında, sosyal bilgiler eğitiminin farklı boyutlarına yönelik uygulamalara da yer verilmesi önerilmektedir.
- Araştırma kapsamında incelenen yayınlarda kanıt, oyun, sanat, yansıtıcı düşünme ve etkinlik temelli öğretim ile okul dışı öğrenme, sözlü tarih ve yerel tarih gibi yaklaşımların öne çıktığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda, gelecekte gerçekleştirilecek eylem araştırmalarında farklı öğretim yaklaşımlarının çeşitli öğrenme ortamlarında uygulanması ve değerlendirilmesi önerilmektedir.
- İncelenen yayınlarda katılımcıların ağırlıklı olarak ilköğretim ve lisans düzeyindeki bireylerden oluştuğu görülmüştür. Bu nedenle gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalarda farklı eğitim kademelerindeki katılımcılara yer verilmesi önerilmektedir.
- İncelenen eylem araştırmalarına ilişkin yayınlarda geliştirilen önerilerin eğitim öğretim süreçleri ve mesleki gelişim, bürokratik süreçler ve iş birliği gibi farklı alanlarda yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda, öğretmenlerin eylem araştırmalarına katılımının desteklenmesi, araştırma sonuçlarının öğretim programları ve ders materyallerinin geliştirilmesinde kullanılması ve araştırmaları kolaylaştıracak idari düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.
- Bu araştırma, Türkiye'de 2005-28 Ocak 2024 tarihi arasında sosyal bilgiler eğitimi alanında yayımlanan eylem araştırmalarına ilişkin lisansüstü tezler ve bilimsel makalelerle sınırlandırılmıştır. Gelecekte gerçekleştirilecek sistematik incelemelerde farklı eğitim disiplinlerinde yayımlanan eylem araştırmalarının yöntemsel ve içeriksel özelliklerinin incelenmesi ve elde edilen bulguların sosyal bilgiler eğitimi alanındaki araştırmalarla karşılaştırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Bogdan, R. C. & Biklen, S. K. (2022). *Eğitimde nitel araştırma: Teori ve metodlara giriş* (S. Balcı & B. Ahi, Çev.). Pegem Akademi. (Orijinal eser 2007 yılında yayımlanmıştır.)
- Boland, A., Cherry, M. G. & Dickson, R. (Ed.). (2017). *Doing a systematic review: A student's guide* (2nd ed.). SAGE Publications.

- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Carr, W. & Kemmis, S. (1986). *Becoming critical: Education, knowledge and action research*. Deakin University Press.
- Casey, M., Coghlan, D., Carroll, Á. & Stokes, D. (2023). Towards a checklist for improving action research quality in healthcare contexts. *Systemic Practice and Action Research*, 36(6), 923–934. <https://doi.org/10.1007/s11213-023-09635-1>
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2021). *Eğitimde araştırma yöntemleri* (E. Dinç & K. Kiroğlu, Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). Siyasal Kitabevi.
- Curry, K. A., Mania-Singer, J., Harris, E. & Richardson, S. (2018). Teacher collaborative action research: The complexity of professional development in rural and alternative school environments. *Journal of School Leadership*, 28(2), 173–201. <https://doi.org/10.1177/105268461802800202>
- Çalışkan, M. & Serçe, H. (2018). Türkiye’de eğitim alanındaki eylem araştırması makaleleri: Bir içerik analizi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 57–102. <https://izlik.org/JA92YH45EP>
- Egan-Simon, D. (2022). Active agents of change: A conceptual framework for social justice-orientated citizenship education. *Equity in Education & Society*, 1(2), 297–310. <https://doi.org/10.1177/27526461221089350>
- Elliott, J. (1994). Research on teachers’ knowledge and action research. *Educational Action Research*, 2(1), 133–137. <https://doi.org/10.1080/09650799400200003>
- Elliott, J. (2019). Quality criteria for lesson and learning studies as forms of action research. *International Journal for Lesson and Learning Studies*, 9(1), 11–17. <https://doi.org/10.1108/IJLLS-02-2019-0018>
- Ferrance, E. (2000). *Action research: Themes in education*. Northeast and Islands Regional Educational Laboratory at Brown University.
- Gibbs, P., Cartney, P., Wilkinson, K., Parkinson, J., Cunningham, S., James-Reynolds, C., Zoubir, T., Brown, V., Barter, P., Sumner, P., MacDonald, A.,

- Dayananda, A. & Pitt, A. (2017). Literature review on the use of action research in higher education. *Educational Action Research*, 25(1), 3–22. <https://doi.org/10.1080/09650792.2015.1124046>
- Glesne, C. (2020). *Nitel araştırmaya giriş* (A. Ersoy & P. Yalçınoglu, Çev. Ed.). Anı Yayıncılık.
- Hewitt, R. & Little, M. (2005). *Leading action research in schools*. University of Central Florida, Department of Education.
- Hopkins, D. (2014). *A teacher's guide to classroom research* (5th ed.). Open University Press.
- Huang, H. B. (2010). What is good action research? *Action Research*, 8(1), 93–109.
- Johnson, A. P. (2014). *Eylem araştırması el kitabı* (Y. Uzuner & M. Ö. Anay, Çev. Ed.). Anı Yayıncılık.
- Kaptan, N. & Dinç, E. (2023). Erken çocukluk eğitimi alanında yapılmış olan eylem araştırmalarının incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, 7(2), 453–478. <https://doi.org/10.34056/aujef.1245667>
- Kincheloe, J. L. (2003). *Teachers as researchers: Qualitative inquiry as a path to empowerment* (2nd ed.). Routledge.
- Lamanauskas, V. (2019). Scientific article preparation: Title, abstract and keywords. *Problems of Education in the 21st Century*, 77(4), 456–462. <https://doi.org/10.33225/pec/19.77.456>
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. SAGE Publications.
- McNiff, J. & Whitehead, J. (2006). *All you need to know about action research*. SAGE Publications.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev. Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mertler, C. A. (2014). *Action research: Improving schools and empowering educators* (4th ed.). SAGE Publications.
- Namlı Altıntaş, İ. & Koçak, Z. (2021). Examination of the action research dissertation in the field of social studies education in Turkey. *Eurasian*

Journal of Teacher Education, 2(2), 129–141.
<https://izlik.org/JA99NG65ZW>

- National Council for the Social Studies. (1994). *Expectations of excellence: Curriculum standards for social studies* (Bulletin No. 89).
- Norton, L. S. (2009). *Action research in teaching and learning: A practical guide to conducting pedagogical research in universities*. Routledge.
- Öztürk, C. & Deveci, H. (2011). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk (Ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları içinde* (ss. 1–40). Pegem Akademi.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Saçak, B., Bozkurt, A. & Wagner, E. D. (2022). Learning design versus instructional design: A bibliometric study through data visualization approaches. *Education Sciences*, 12(11), Article 752.
<https://doi.org/10.3390/educsci12110752>
- Sağlamgöncü, A. & Deveci, H. (2022). Enhancing practices in social studies education: An examination of graduate dissertations employing action research. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 9(Special Issue), 948–966. <https://dx.doi.org/10.52380/ijpes.2022.9.4.922>
- Sales, A., Traver, J. A. & García, R. (2011). Action research as a school-based strategy in intercultural professional development for teachers. *Teaching and Teacher Education*, 27(5), 911–919.
<https://doi.org/10.1016/j.tate.2011.03.002>
- Sel, B. (2022). Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi alanında “araştıran öğretmen”e genel bir bakış: Eylem araştırmalarını neden ve nasıl yapıyoruz? *Baskent University Journal of Education*, 9(1), 30–47.
<https://izlik.org/JA26SR52AW>
- Stenhouse, L. (1975). *An introduction to curriculum research and development*. Heinemann.
- Støren, K. (2024). Action research and professional development in schools: Reflection as quality development and knowledge production. *Nordic Journal of Comparative and International Education (NJCIE)*, 8(1).
<https://doi.org/10.7577/njcie.5535>
- Stringer, E. T. (2008). *Action research in education*. Pearson.

Turhan-Türkkan, B., Yolcu, E. & Karataş, T. (2019). Türkiye’de eğitim bilimleri alanında eylem araştırması içeren doktora tezlerinin incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(28), 501524. <https://doi.org/10.35675/befdergi.471731>

EXTENDED ABSTRACT

Purpose: This study systematically examines academic publications reporting action research in social studies education or closely related educational contexts in Türkiye. It considers postgraduate theses available through the Council of Higher Education National Thesis Center and peer-reviewed articles indexed in Web of Science (WoS), Scopus, EBSCO, ERIC, and ULAKBİM TR Dizin, as well as relevant articles accessible through DergiPark. DergiPark was used as an open-access publishing platform, not as an indexing database or a mandatory access route: articles indexed in the specified databases were eligible even when they were not available on DergiPark. The review addresses publication trends, research topics, participant characteristics, sampling, data collection and analysis, researchers’ roles, action research types and cycles, trustworthiness measures, the relationship between stated aims and conclusions, and recommendations. Its contribution lies in examining theses and articles together while distinguishing the characteristics of publications from those of independent research projects.

Method: A systematic review was conducted following the ten-step approach described by Boland et al. (2017). Searches and data collection took place from December 28, 2023, to January 28, 2024. Accordingly, the coverage extends from 2005 through January 28, 2024; it does not encompass the full 2024 calendar year. Searches used Turkish and English equivalents of “action research,” “social studies,” and “social studies education.” Eligible publications were full-text postgraduate theses or peer-reviewed research articles published within the stated period, conducted in Türkiye, related to social studies education, and reporting the use of an action research design. Studies conducted in other educational disciplines were included when their interventions concerned primary or lower secondary social studies lessons or their participants were social studies teachers or prospective teachers. Publications outside the date range, unrelated to the field, not using an action research design, or unavailable in full text were excluded.

The initial search yielded 317 records (135 theses and 182 articles). After 87 duplicate records across databases were removed, 230 records underwent title and abstract screening; 22 were excluded. All 208 remaining full texts met the inclusion criteria, yielding 113 theses and 95 articles, including 38 articles

derived from theses. The unit of analysis was the academic publication rather than the independent research project. Duplicate records of the same article across databases were counted once, whereas a thesis and an article derived from it were coded separately because their reporting may differ. Data were extracted with a research-question-based form and analyzed thematically. When a publication involved multiple participant groups, each group was coded separately; participant-category frequencies may therefore exceed the number of publications. Publications without an explicitly identified action research type were coded as “not specified,” rather than assigned a type by inference. Cycle counts were recorded only when the reporting allowed the number of cycles to be determined; descriptions of planning, action, observation, or reflection alone were not treated as sufficient to establish a count. Researcher discussions, independent review of data and findings, and detailed reporting were used to support trustworthiness. Because theses and derivative articles were treated as separate publications, some frequency distributions may reflect repeated representation of the same underlying research.

Findings: The most frequent keywords concerned instructional techniques and approaches and the subject areas investigated. Publications largely addressed skills, values, literacies, instructional improvement, and the evaluation of teaching practices. Common approaches included oral and local history, evidence-based teaching, drama, and learning beyond the classroom. Publication numbers increased notably after 2015, although the final reporting period is incomplete because the search ended on January 28, 2024; it should not be interpreted as a complete five-year interval.

Action research type was not explicitly identified in 137 publications. Primary and lower secondary school students predominated among participant groups, and purposive sampling was common. Observations, interviews, and documents were frequently used to generate data; content and descriptive analyses were prominent. Researcher roles and cycle counts were often insufficiently reported. In 173 publications, the information was inadequate to determine the number of cycles; this does not mean that these publications contained no information about cyclical activity. External review often involved expert consultation, while validity or advisory committees were reported in 42 of the 208 publications. Some studies stated aims emphasizing participants’ views, experiences, problem identification, or relationships between variables despite reporting action research interventions. These aim statements alone do not establish that the studies failed to meet action research criteria; rather, they raise questions about how explicitly improvement and change were articulated. Overall, reported conclusions generally corresponded to the stated aims. Recommendations

concerned curriculum and instructional development, teacher learning, administrative and institutional support, resources, and further research.

Results and Discussion: The findings indicate substantial interest in practice-oriented inquiry in social studies education, particularly the development and evaluation of instructional interventions. At the same time, reporting practices limit the extent to which readers can assess the methodological design of some publications. An unspecified action research type should not automatically be interpreted as the absence of a theoretical orientation, just as an unreported cycle count does not demonstrate the absence of iterative planning, action, observation, and reflection. Similarly, a descriptive aim statement is insufficient evidence, on its own, that a study lacks the essential features of action research; assessment requires consideration of its intervention and reflective processes.

Future publications should make inclusion-relevant design features, the researchers' roles, participant selection, action research type, cycle structure, and procedures for establishing trustworthiness explicit. The findings describe the distribution of characteristics across 208 academic publications, not 208 necessarily independent research projects. Because 2024 was covered only through January 28, trends involving that year require particular caution, and comparisons with complete five-year periods are inappropriate. Separate coding of theses and derivative articles is also a limitation when interpreting publication-level frequencies. Greater transparency in methodological reporting would make action research more readily assessable and its contributions to social studies teaching more transferable.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek/Finansman Bilgileri

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Yapay Zekâ Kullanımı Bildirimi

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir yapay zekâ aracından faydalanılmamıştır.